

**МІЖНАРОДНІ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНІ
НАУКОВІ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.economy-confer.com.ua

СВІТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Випуск 11

*Збірник тез доповідей міжнародної
Мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції*

22-23 липня 2022 р.

Тернопіль, Україна – Переворськ, Польща
2022

«Світ наукових досліджень. Випуск 11»: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 22-23 липня 2022 р.) / [редкол.: О. Патряк та ін.]; ГО “Наукова спільнота”; WSSG w Przeworsku. – Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б. – 89 с.

УДК 001 (063)

Збірник тез доповідей укладено за матеріалами доповідей наукової мультидисциплінарної інтернет-конференції «Світ наукових досліджень. Випуск 11», які оприлюднені на інтернет-сторінці www.economy-confer.com.ua

Оргкомітет:

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, Західноукраїнський національний університет;

Шевченко (Огінська) Анастасія Юріївна, кандидат економічних наук, Think Global Ternopil;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Яценко Василь Миколайович, кандидат педагогічних наук;

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук,

Західноукраїнський національний університет;

Русенко Святослав Ярославович, здобувач Університету митної справи та фінансів.

Адреса оргкомітету:

46005, Україна, м. Тернопіль, а/с 797

тел. +380977547363

e-mail: economy-confer@ukr.net

Оргкомітет міжнародної наукової інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язковим.

© ГО “Наукова спільнота” 2022

© Автори статей 2022

ЗМІСТ

Економічне спрямування

- Бойчук Наталка Яківна, Карп'як Ольга Олександрівна*
**ФІНАНСОВІ РИЗИКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИ
ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ.....7**
- Бойчук Наталка Яківна, Свистун Софія Іванівна*
**ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА
СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....10**
- Бондар Юлія Анатоліївна, Легінькова Ніна Іллівна*
**ПЕРСПЕКТИВИ ЗБІЛЬШЕННЯ ЕКСПОРТУ УКРАЇНСЬКИХ ТОВАРІВ ДО
ЄВРОПЕЙСЬКИХ РИНКІВ.....13**
- Гринькевич Ольга Степанівна, Миронюк Ауріка Кузьмівна*
**АНАЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ТА ДИНАМІКИ
ВІДКРИТОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ
ТА ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ В УКРАЇНІ.....17**
- Дяченко Катерина Сергіївна*
**СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ СКЛАДОВІ
ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ БІЗНЕС-СТРУКТУРИ.....21**
- Єфімцева Людмила Олексіївна*
**ЗНАЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ
КООПЕРАТИВІВ В ТЕХНОЛОГІЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
АГРАРІЇВ МАЛИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....23**
- Лисюк Тетяна Василівна*
**ПЕРСПЕКТИВНІ ІННОВАЦІЇ У
ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИХ ПІДПРИЄМСТВ.....27**

Литвин Юлія Андріївна **МОМЕНТИ РОЗПОДІЛУ
В ДОСЛІДЖЕННІ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ
СУБ'ЄКТІВ БІЗНЕСУ.....30**

Мазуркевич Ірина Олександрівна **ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ
ФАКТОРІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ
РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ.....33**

Маслак Тетяна Олександрівна **ВПРОВАДЖЕННЯ
ІНСТРУМЕНТАРІЮ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ
РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ ПІДПРИЄМСТВ.....37**

Інформаційні системи і технології

Тітова Любов Олександрівна **МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ
СЕРВІСУ MOZAREB У ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧО-
МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....42**

Педагогічні науки

Сушик Олександр Григорович, Сушик Ірина Вікторівна **МЕРЕЖА УЧИЛИЩ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
ВОЛИНІ В 60-70 РОКАХ ХХ СТ.....44**

Ткачук Марина Вікторівна **РЕАЛІЗАЦІЯ РОЗВИВАЛЬНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЧЕРЕЗ ЗАЛУЧЕННЯ
ІНТЕЛЕКТ-КАРТ.....46**

Шевчук Каріна Миколаївна **ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ
КОМУНІКАТИВНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ
АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА.....48**

Юридичні науки

Серажим Ігор Русланович СУБ'ЄКТИ ТА НАПРЯМИ
СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ
ЗЛОЧИННОСТІ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....52

Історичні науки

Марченко Олег Миколайович ДИСКУСІЇ ЩОДО СПАДЩИНИ
РУСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.....56

Філологічні науки

Голуб Вікторія Юрївна ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ
«КОГЕЗІЯ» В ЛІНГВІСТИЦІ ТЕКСТУ.....63

Шевчук Олександр Григорович ЛІНГВІСТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ
КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРИ.....66

Державне управління

Юрик Наталія Євгенівна, Бартош Норберт Адальбертович
ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В
ПУБЛІЧНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....69

Медичні науки

Гапончук Олена Миколаївна ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА
ОСНОВА ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ».....71

Трофімук-Кирилова Тетяна Михайлівна СОЦІАЛЬНА МЕРЕЖА
«ФЕЙСБУК» ЯК ПРОСТІР ДЛЯ ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В
ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У СУЧАСНИХ
УМОВАХ.....75

Хімічні науки

*Муквич Владислава Юріївна, Пономарьова Людмила Миколаївна,
Іванова Оксана Іванівна* ВИЗНАЧЕННЯ МАСОВОЇ ЧАСТКИ
САХАРОЗИ У ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБАХ.....78

Технічні науки

Melnyk L.I./Мельник Л.І., Chernyak L.P./Черняк Л.П.
CHARACTERISTICS OF FILLERS FOR MANUFACTURING
POLYMER COMPOSITES / ОСОБЛИВОСТІ НАПОВНЮВАЧІВ
ДЛЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ПОЛІМЕРНИХ КОМПОЗИТІВ.....81

Амеліна Лариса Володимирівна МОДЕЛЮВАННЯ
ЗАБРУДНЕННЯ АКВАТОРІЇ РІЧКИ ДНІПРО ПРИ
АВАРІЇ НА АМІАКОПРОВОДІ.....87

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Бойчук Наталка Яківна

старший викладач, кафедра економіки і підприємництва ФММ

Національний технічний університет України "Київський

політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського"

ORCID ID 0000-0002-1548-5472

Карп'як Ольга Олександрівна

студентка ФММ Національний технічний університет України

"Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського"

Фінансова безпека є важливою складовою успішного розвитку підприємства. Нестабільність сучасної економіки змушує підприємців кожного дня мати справу із цілим рядом факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовищ, що безпосередньо впливають на прибуток компанії, технічний розвиток виробництва, обсяги капіталовкладень та імідж підприємства на ринку в цілому. В реаліях сьогодення важко робити прогнози розвитку економіки окремої країни, як складової світової економіки взагалі, тим більше важко передбачити ризики підприємства в країні, яка не має зваженого законотворчого блоку, а економіка якої перебуває в стагнації. Сторонньому спостерігачеві здається, що вже давно ніхто не впадає у відчай від девальвації національних валют та стрибків ціни на нафту, злетів і падінь біржових індексів та дефолтів цілих країн. Та це оманливе бачення. Навіть мінімальні зміни на фондовому ринку, або заяви чиновників ФРС США, широко та всебічно впливають на світову економіку загалом та окремі галузі виробництва зокрема. Ретроспектива останніх десятиліть, в інтерполяції вищезгаданих чинників, вимальовує поглиблення світової економічної кризи, що призводить до величезних збитків підприємств. Неможливо повністю передбачити і уникнути ризики, з якими підприємці стикаються, але їх мінімізація є необхідним кроком задля подальшого розвитку господарської діяльності підприємства та підвищення рівня економіки країни на світовій арені.

Фінансовий ризик трактують як ризик, що пов'язаний з веденням будь-якої підприємницької діяльності, та який виникає на основі можливості втрати певної частини грошових коштів чи їх недоотриманні. Сьогодні виділяють такі основні типи фінансових ризиків:

- кредитний (ризик неспроможності або небажання позичальника повернути кошти кредитору, взяті в борг на визначений термін);
- процентний (ризик отримання збитків у зв'язку з нестабільністю і можливістю швидкої зміни відсоткових ставок);
- валютний (ризик отримання збитків через нестабільність національної валюти та економіки в цілому);
- ризик зниження фінансової стабільності (ризик, що виникає через незбалансоване використання капіталу, завищену частку позичених коштів);
- ризик неплатоспроможності (ризик, що виникає через низьку ліквідність активів підприємства, і, як наслідок, неспроможність розрахуватися із кредиторами у зазначений термін);
- інвестиційний (ризик, що виникає в результаті інвестиційної діяльності підприємства у зв'язку з можливістю зазнати збитків);
- інфляційний (ризик, пов'язаний із знеціненням вартості капіталу у зв'язку зі збільшенням кількості грошей в обігу та інфляційним підвищенням цін);
- депозитний (ризик, пов'язаний із можливістю непогашення депозитів);
- податковий (ризик, пов'язаний зі зміною фіскальної політики держави);
- інші види ризиків (ризики, пов'язані з погодніми умовами, глобальними світовими кризами, катастрофами тощо) [1].

Фінансових ризиків у діяльності будь-якого підприємства існує незліченна кількість: нераціональність використання ресурсів, у першу чергу фінансових, фінансова неграмотність працівників, їх низька кваліфікація, невиправдано високі витрати на виробництво і реалізацію продукції, тривалий та трудомісткий виробничий цикл, надмірне залучення позикових коштів, агресивна дебіторська політика ігнорування бажань споживачів, зростання зовнішньої заборгованості, відсутність стратегічного плану розвитку тощо. Сьогодні саме через свою фінансову необізнаність та ігнорування ризиків дуже велика частка підприємців в Україні стають банкрутами. За даними Мінфіну за 2018 рік саме наша країна разом із Польщею займала «почесне» останнє місце у рейтингу фінансової грамотності серед країн Організації

економічного співробітництва та розвитку(ОЕСР) [2]. На сьогодні Україна випередила Італію, Грузію, Румунію і Чорногорію: 79% українців знають про мінімум п'ять фінансових продуктів.

Якщо проаналізувати статистику порушених справ про банкрутство в Україні, то можна дійти висновку, що українським компаніям вкрай необхідно підвищувати свою освіченість в питаннях фінансової безпеки підприємства. З кожним роком кількість порушених справ про банкрутство зростає: якщо у 2015 році в Україні було порушено 34 425 справ про банкрутство, то вже у 2020 році було ліквідовано більше 10 тисяч підприємств [3].

Для мінімізації кількості фінансових ризиків підприємцям необхідно комплексно підходити до питань економічної безпеки. В першу чергу, варто ідентифікувати та оцінити масштаби ризику, зібрати достатню інформаційну базу і, вже тільки після цього, приймати якісь рішення щодо його уникнення та нейтралізації можливих негативних наслідків. Для зниження факторів ризику, керівництво компаній обирає той метод нейтралізації фінансових ризиків, який на їх думку є найбільш доцільним. У світі широко використовують метод лімітування, що полягає у встановленні певного обмеження на витрати, позику, кількість персоналу тощо. Також ефективним є метод диверсифікації – розподіл інвестицій між різними об'єктами капіталовкладень, що безпосередньо не пов'язані між собою. Це дає змогу мінімізувати ризик збанкрутування. Одним із найефективніших методів мінімізації фінансових ризиків у світі вважають хеджування. Цей спосіб полягає у одночасному укладанні кардинально різних за спрямуванням фінансових угод, що дає інвестору майже 100% гарантію отримання прибутку. Не менш ефективним є страхування. Воно передбачає повне або часткове відшкодування страховою компанією матеріальних збитків підприємцям, у разі настання страхових випадків [1].

Фінансова безпека є однією з найголовніших складових успіху будь-якої компанії. Сьогодні підприємці кожного дня змушені приймати правильні рішення. Виявлення ризику та обрання оптимального методу його нейтралізації потребує високого рівня кваліфікації підприємців та обізнаності у сфері економіки.

Список використаних джерел:

1. Фінансовий ринок: Навчальний посібник/ Клименко В. В., Акімова Л. М., Докієнко Л. М. – Київ : Центр учб. л-ри, 2015. – 358 с.
2. Украина заняла последнее место в рейтинге финансовой грамотности населения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/2019/06/05/37991508/>
3. Opendatabot — відкриті дані [Електронний ресурс]. URL: <https://opendatabot.ua/>

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Бойчук Наталка Яківна

*старший викладач, кафедра економіки і підприємництва ФММ
Національний технічний університет України "Київський
політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського"
ORCID ID 0000-0002-1548-5472*

Свистун Софія Іванівна

*студентка ФММ Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського"*

У сучасних умовах розвитку на економічне життя суспільства впливає чимало зовнішніх та внутрішніх факторів, загроз навколишнього середовища, наслідком яких є значні втрати та збитки, погіршення економічного стану організацій та підприємств або припинення їх роботи, банкрутство, що безперечно впливає на стан національної та світової економіки. Втручання Росії в Україну, яке почалося 24 лютого 2022 року, породило масштабний військовий конфлікт, що спровокував сповільнення світового економічного розвитку.

Насамперед це мало прояв у санкціях усього цивілізованого світу проти Росії: вихід з ринку міжнародних брендів та компаній, відключення банків від системи SWIFT, скорочення споживання російського газу та нафти тощо. Цей військовий конфлікт неабияк вплинув і на світову економіку: значне скорочення міжнародної торгівлі в Україні та Росії через відсутність

транспортних сполучень; інфляція – через зростання цін на нафтопродукти та газ, значні інвестиції у військовий комплекс. Різка стагнація світової економіки, яка ще й підкріплена наслідками затяжної пандемії Covid-19: припинення діяльності підприємств, стрімкий спад попиту на товари та послуги, руйнування ланцюгів постачання товарів. Наслідками цієї кризи стала інфляція в США на рівні 8,3%, що є рекордною з 1981 року, та у Європі – 8,1%, також небачена за останні десятки років [1].

В результаті пандемії та війни в Україні у національній та світовій економіці були спровоковані декілька криз одночасно: енергетична, загроза голоду, ризик стагфляції, виробнича криза тощо [2].

Енергетична криза спровокована нестабільним постачанням російських енергоносіїв, стрімким ростом цін на них. Це зростання цін буде закладене у подорожчання товарів та послуг, що призведе до зниження попиту та є ризиком для підприємств. З іншого боку, сьогоднішня енергетична криза є поштовхом для пошуків альтернативних видів енергопостачання. Наприклад, Німеччина планує прискорити перехід до «зеленої енергетики» та збільшити частку відновлювальних джерел енергії у структурі виробництва електричної енергії.

Значне зростання населення планети вже підвищило попит на їжу, але його темпи значно перевищують темпи зростання пропозиції. Російськими військовими заблоковані всі українські порти, що унеможлиблює експорт нашої продукції, зокрема світ позбавили одного з провідних постачальників зерна, що може спровокувати голод у багатьох країнах світу. Через недоотримані кошти від експорту продукції українські фермери можуть засіяти від 30% до 60% менше запланованих обсягів пшениці, ячменя та озимих. Спричинити погіршення ситуації може ціна пшениці на світовому та українському ринках. Наприклад, якщо для світу ціна тони пшениці зростає, то для українців через надлишок продукції в країні знижується [3]. Можлива посуха на території Європейського Союзу та обмеження продажу українцями добрив можуть спровокувати ріст світових цін на продукти.

Стагфляція – це такий депресивний стан економіки, за якого зростають ціни, але кількість робочих місць та рівень заробітної плати зменшуються, різко зростає інфляція. Тобто такий собі симбіоз стагнації та інфляції, наслідком якого може бути затяжна криза. Безробіття призводить до зменшення купівельної спроможності споживачів, продавці, намагаючись компенсувати збитки, піднімають ціни, скорочують робочі місця, що ще

більше впливає на кризові явища. Одним з ключових факторів цього явища є вимушений «відплив» робочої сили. Через війну в Україні значна кількість кваліфікованих працівників була змушена виїхати до інших країн у пошуку безпечного місця проживання. Європейський банк реконструкцій та розвитку, провівши дослідження, надав інформацію, що понад 30% виробничих організацій України припинили діяльність, а військові дії торкнулися територій, де виробляється понад 60% ВВП держави. Наразі існує невідповідність між попитом та пропозицією на ринку праці. Ризик стагфляції є не лише для України, а і для світової економіки. Загалом, через війну в Україні, експерти прогнозують зниження росту світової економіки на 1,3%, а спад в національній економіці поки що прорахувати неможливо [3]. Окрім відновлення економіки та забезпечення її нормального розвитку, значна частина державного бюджету використовується для відбудови України (ремонт доріг, зруйнованих об'єктів інфраструктури багатьох міст тощо).

Сьогодні світові економічні показники є рекордно низькими, тобто економіка знаходиться у стані кризи. Однак, після спаду економічної діяльності настає розвиток і першим кроком до його початку має стати припинення військових дій в центрі Європи.

Список використаних джерел:

1. Quel impact économique de la guerre en Ukraine? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.institutmontaigne.org/blog/quel-impact-economique-de-la-guerre-en-ukraine>
2. Голод, інфляція, стагнація. Куди котиться світова економіка та як на це впливає війна в Україні? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/1/687610/index.amp>
3. СOT: Війна в Україні знизить ріст світової економіки на 1,3 відсотка. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://amp.dw.com/uk/sot-viina-v-ukraini-znyzyt-rist-svitovoi-ekonomiky-na-13-vidsotka/a-61443859>

ПЕРСПЕКТИВИ ЗБІЛЬШЕННЯ ЕКСПОРТУ УКРАЇНСЬКИХ ТОВАРІВ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ РИНКІВ

Бондар Юлія Анатоліївна

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та економіки Львівської академії Національного авіаційного університету, м. Кропивницький, Україна
ORCID ID 0000-0003-2269-6208*

Легінькова Ніна Іллівна

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та економіки Львівської академії Національного авіаційного університету, м. Кропивницький, Україна
ORCID ID 0000-0002-7040-2043*

Розвиток України як держави, в тому числі її економічного блоку, неможливо уявити без її прискореної інтеграції до світового економічного співтовариства, насамперед – європейського. Європейський Союз представляє собою найбільш успішне інтеграційне об'єднання в світовому господарстві, до його складу входять 27 країн з населенням близько 450 мільйонів людей.

Загальна вартість усіх вироблених товарів та послуг ВВП (валовий внутрішній продукт) становить більше ніж 14,5 трильйона євро, ВВП на душу населення більше 32 тисяч євро. На ЄС припадає близько 15% світової торгівлі товарами. Головним економічним двигуном ЄС є єдиний ринок, який забезпечує вільне переміщення товарів, послуг, капіталу та людей в рамках ЄС. 340 мільйонів громадян ЄС користуються євро, що забезпечує стабільність грошової одиниці. У Європейському Союзі діють одні з найвищих екологічних стандартів у світі [3].

Перспективи вступу України до ЄС, а надання статусу кандидата в члени ЄС – це перший крок в цьому напрямі, буде вагомим стимулом для зростання виробництва та торгівлі, сприятимемо продовженню реформування держави та виходу на якісно інший рівень її розвитку, забезпечить можливості виходу України на один рівень з провідними країнами Європи та підвищить конкурентоспроможність її товарів.

Знаходження будь-якої країни у складі Європейського Союзу має вагому низку переваг як для громадян, так і для сфери бізнесу в цілому (табл. 1).

Переваги та наслідки вступу України до ЄС

Загальні переваги:	Макроекономічні наслідки:
<ul style="list-style-type: none"> • забезпечення стабільності та демократичного розвитку; • перебудова неефективного національного судочинства; • приєднання до Європейської колективної безпеки; • проведення антикорупційної та антимонопольної політики; • стимулювання зростання економіко-соціальних процесів; • зниження цін на товари та підвищення якості цих товарів; • зростання попиту та внутрішнього ринку; • вільний рух робочої сили, товарів, послуг та капіталу; • розширення можливостей для отримання освіти; • реформування системи соціального захисту населення; • ефективний захист прав людини в інституціях ЄС; • вільний доступ до споживчого ринку в ЄС. 	<ul style="list-style-type: none"> • збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій через підвищення довіри бізнесу; • зменшення ризиків щодо мобільності робочої сили; • збільшення доступу до ринків третіх країн; • створення ефективної транспортної логістики; • підвищення енергетичної безпеки; • зростання доступу до новітніх технологій, підвищення рівня інноваційних нововведень у зв'язку з посилення рівня конкуренції; • збільшення державної допомоги ЄС, вільний доступ до фінансових установ та фондів в межах ЄС; • зростання експорту та промислового виробництва, диверсифікація капіталу.
Переваги для підприємств:	Зменшення нетарифних торговельних бар'єрів:
<ul style="list-style-type: none"> • збільшення можливостей доступу до фондів ЄС та програм підтримки різних сфер бізнесу; • розширення використання програм кредитування; • допомога підприємствам аграрного сектора; • приведення правил оподаткування та бухгалтерського обліку до європейських стандартів; • відсутність митних обмежень; • спрощення адміністративних процедур щодо торгівлі з країнами-членами ЄС; • вільний доступ до ринку споживачів ЄС. 	<ul style="list-style-type: none"> • взаємоузгоджена з країнами-членами ЄС сертифікація товарів; • застосування єдиного в країнах ЄС стандартного процесу сертифікації; • чітке та прозоре дотримання конкурентної політики; • захист прав інтелектуальної власності.

23 червня 2022 року лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в Європейському союзі. Це означає, що ЄС визнає досягнення України у створенні та захисті демократичних цінностей та готовий підтримати подальшу розбудову української економіки та суспільства, а також підвищує можливості надання Україні фінансової допомоги для ефективною трансформації суспільства,

реформування правової системи та економіки на шляху до членства в ЄС, а також триматиме євроінтеграційні реформи країни у пріоритеті.

Так, Україні буде доступна фінансова допомога для країн, які готуються для вступу до ЄС (Інструмент передвступної допомоги, ІРА). Така допомога може надаватись через гранти, інвестиції або як технічна допомога. Статус кандидата також відкриває для України участь у різноманітних програмах та ініціативах Євросоюзу.

Слід зазначити, що з 2007 року Європейський Союз перейшов на єдиний передвступний інструмент фінансової допомоги – ІРА (Instrument for Pre-Accession Assistance), який шляхом надання фінансової та технічної допомоги країнам сприяє проведенню реформ. Вказаним інструментом можуть користуватись як кандидати на вступ до ЄС, так і потенційні кандидати [1].

За час існування даного фінансового інструменту, як показує практика господарювання, країни-кандидати та претенденти на статус кандидата в члени ЄС вже отримали значні суми грошових коштів для наближення свого вступу до Європейського Союзу.

Європейський Союз – найбільший торговельний партнер України. За даними Держстату України, у 2021 році експорт українських товарів та послуг до ЄС сягнув 26,8 млрд. дол. Обсяг імпорту 27 країн ЄС в Україну становив 28,9 млрд. дол. Абсолютні цифри товарного обороту з ЄС зростали з 2015 року. Винятком став лише кризовий для світу 2020 рік. Попри це, за останні шість років обсяги експорту збільшилися більш ніж удвічі, імпорту – на 88% [4].

Значною перешкодою для збільшення українського експорту в європейські країни є військові дії та їхні наслідки. Багато підприємств в Україні постраждали від бойових дій. Деякі виробничі потужності зруйновані, а деякі підприємства опинилися в тимчасовій окупації, звідки не можуть вивезти товари на підконтрольну українській владі частину країни, не кажучи про експорт до ЄС. Імовірно, проблеми з логістикою залишатимуться навіть після звільнення українського експорту від обмежень при ввезенні до ЄС.

Тимчасове скасування обмежень особливо вигідне для металургів, з продукції яких знімуть антидемпінгові мита, але скористатися перевагами вільної торгівлі з Євросоюзом вони зможуть хіба що після розблокування морських портів. Завдяки цьому українські товари будуть конкурентоспроможними на ринку ЄС.

Кордон з ЄС став єдиним вікном для торгівлі українських підприємств із зовнішнім світом, тому що після початку активних бойових дій та втрати доступу до морських перевезень інші шляхи стали неможливими. Ідеться не лише про торгівлю з Європейським Союзом. Україна продовжує експортувати товари, зокрема аграрні, до країн Африки та Азії транзитом через порти європейських держав. Зараз країни ЄС застосовують до них ті ж квоти та мита, як і до товарів, які Україна продає в Євросоюз. Тепер їх тимчасово скасують, і в кінцеві пункти призначення українські товари надходитимуть за необтяженими митами цінами.

Рішення ЄС про відкриття ринку та введення митного безвізу зробить можливим збільшити експорт та зменшити адміністративні витрати, які пов'язані із сплатою мит, що, в свою чергу, дозволить збільшити прибутки експортерів та підвищити конкурентоспроможність української продукції.

Список використаних джерел:

1. Які нові можливості отримає Україна в якості кандидата на вступ до ЄС? https://biz.ligazakon.net/analytics/212037_yak-nov-mozhlivost-otrima-ukrana-v-yakost-kandidata-na-vstup-do-s
2. Бондар Ю. А., Легінькова Н. І. Основні фактори структурних зрушень міжнародної торгівлі послугами в умовах розвитку світового господарства. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2016. № 4. С. 19-24.
3. Терещук А. Вступ України до ЄС: переваги для громадян та бізнесу. https://jurliga.ligazakon.net/analytics/211004_vstup-ukrani-do-s-perevagi-dlya-gromadyan-ta-bznesu
4. Винокуров Я. ЕС отменяет все торговые ограничения для Украины. Кто от этого может выиграть? <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2022/05/2/686503/>

АНАЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ТА ДИНАМІКИ ВІДКРИТОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ В УКРАЇНІ

Гринькевич Ольга Степанівна

*доктор економічних наук, професор, Львівський національний
університет ім. Івана Франка
ORCID ID 0000-0002-8646-8119*

Миронюк Ауріка Кузьмівна

*кандидат економічних наук, Львівський національний
університет ім. Івана Франка
ORCID ID 0000-0003-4887-0876*

Відкритість діяльності органів влади полягає у проведенні діалогу з громадянами, відтак набувають значення засоби інформування населення про діяльність та наміри владних структур. Таким важливим засобом інформування жителів про діяльність місцевих рад є офіційні веб-сторінки органів публічної влади. За результатами моніторингу інформаційного наповнення офіційних веб-сайтів центральних та місцевих органів виконавчої влади, проведеного Державним комітетом телебачення і радіомовлення у І півріччі 2019 року, визначено, що найкращими є офіційні веб-сайти Міністерства аграрної політики, Міністерства інфраструктури, Міністерства інформаційної політики, Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками, Державної служби з питань праці, Державної служби з надзвичайних ситуацій, Адміністрації Державної прикордонної служби України. Серед місцевих органів виконавчої влади лідерами рейтингу стали офіційні веб-сайти Хмельницької, Волинської, Полтавської, Запорізької, Дніпропетровської, Харківської, Житомирської, Івано-Франківської, Закарпатської, Рівненської, Херсонської та Чернігівської облдержадміністрацій. Загалом проаналізовано 65 веб-сайтів центральних органів виконавчої влади (19 міністерств і 46 інших), а також 25 офіційних веб-сайтів місцевих органів виконавчої влади (24 обласних та Київської міської державних адміністрацій). Також важливим є забезпечення законодавчо закріплених норм права доступу до публічної інформації, тому розглянемо рівень цього забезпечення на основі даних у таблиці (див. табл. 1).

**Рівень імплементації законодавчих норм забезпечення
доступу до публічної інформації**

Позиція у рейтингу	Міські ради	Роки		Структурні зрушення, %
		2017	2018	
1	Северодонецька	88,2	94,1	↑ 5,9
2	Івано-Франківська	76,8	91,2	↑ 14,4
3	Херсонська	67,6	91,2	↑ 23,6
4	Луцька	58,8	88,2	↑ 29,4
5	Полтавська	85,2	88,2	↑ 3
6	Сумська	76,5	88,2	↑ 11,7
7	Київська	73,5	85,2	↑ 11,7
8	Дніпровська	73,5	85,2	↑ 11,7
9	Тернопільська	73,5	85,2	↑ 11,7
10	Запорізька	73,6	82,3	↑ 8,7
11	Краматорська	76,5	82,3	↑ 5,8
12	Рівненська	47,1	82,3	↑ 35,2
13	Ужгородська	67,6	82,3	↑ 14,7
14	Черкаська	70,6	82,3	↑ 11,7
15	Миколаївська	79,4	79,4	→ 0
16	Чернівецька	76,5	76,5	→ 0
17	Вінницька	64,7	76,4	↑ 11,7
18	Чернігівська	67,6	73,5	↑ 5,9
19	Одеська	52,9	64,7	↑ 11,8
20	Хмельницька	58,8	64,7	↑ 5,9
21	Львівська	20,6	61,8	↑ 41,2
22	Житомирська	47,1	58,8	↑ 11,7
23	Кропивницька	52,9	52,9	→ 0
24	Харківська	52,9	52,9	→ 0

Джерело: побудовано авторами на основі [1, С. 4]

Отже, відповідно до даних наведених у таблиці можна спостерігати покращення даного рівня майже у всіх містах України, проте є і такі міста, де даний рівень залишився без змін: Миколаїв, Чернівці, Кропивницький та Харків.

Наступним розглянемо рівень надання публічної інформації у відповідь на запити, яке показує те, чи втілюють дані законодавчі норми доступу до публічної інформації відповідні органи влади, проаналізувавши дані наведені в таблиці (див. табл. 2).

Таблиця 2.

Рейтинг у наданні публічної інформації у відповідь на запити

Позиція у рейтингу	Міські ради	Роки		Структурні зрушення, %
		2017	2018	
1	Луцька	85	100	↑ 15
2	Сумська	66,7	100	↑ 33,3
3	Чернігівська	85	95,8	↑ 10,8
4	Вінницька	80	87,5	↑ 7,5
5	Запорізька	65	87,5	↑ 22,5
6	Рівненська	63,3	87,5	↑ 24,2
7	Чернівецька	85,8	87,5	↑ 1,7
8	Івано-Франківська	73,3	85,4	↑ 12,1
9	Київська	86,7	83,3	↓ -3,4
10	Хмельницька	60,8	66,7	↑ 5,9
11	Житомирська	80	64,6	↓ -15,4
12	Ужгородська	71,7	64,6	↓ -7,1
13	Черкаська	65	60,4	↓ -4,6
14	Дніпровська	30	58,3	↑ 28,3
15	Миколаївська	80,8	56,3	↓ -24,5
16	Полтавська	33,3	56,3	↑ 23
17	Харківська	33,3	56,3	↑ 23
18	Херсонська	90,8	56,3	↓ -34,5
19	Краматорська	60,8	52,1	↓ -8,7
20	Львівська	68,3	47,9	↓ -20,4
21	Одеська	69,2	37,5	↓ -31,7
22	Кропивницька	38,3	35,4	↓ -2,9
23	Северодонецька	73,3	35,4	↓ -37,9
24	Тернопільська	35	25	↓ -10

Джерело: побудовано авторами на основі [1, С. 4]

Відповідно до даних спостерігаємо високий рівень відкритості у наданні публічної інформації у відповідь на запити мають 9 міських рад серед 24. Покращення демонструє міська рада Сум, Рівного, Полтави та Харкова, а погіршення ситуації – Северодонецька, Херсонська, Одеська.

Діяльність органів влади у праві надання публічної інформації на запити та рівень забезпечення та втілення відповідних норм дають змогу забезпечити громадянам доступ до відповідної інформації та дотримуватись законодавчо закріплених принципів відкритості та прозорості у діяльності цих органів державної влади та місцевого самоврядування.

В Україні громадянами створена велика кількість інститутів громадянського суспільства (громадські організації, благодійні організації, профспілки і організації роботодавців, друковані засоби масової інформації

тощо). Через динаміку кількості утворених і легалізованих об'єднань громадян, інших громадських формувань можна оцінити стан формування громадянського суспільства в Україні (див. табл. 3).

Таблиця 3.

Кількість громадських об'єднань станом на кінець 2018-2020 рр.

Об'єднання	Рік		
	2018	2019	2020
Громадські організації	84608	88882	92470
Громадські спілки	1455	1718	1875
Релігійні організації	26074	26347	26651
Профспілки	28026	28486	28713
Творчі спілки	314	317	317
Благодійні організації	18433	19112	19812
Органи самоорганізації населення	1572	1614	1649
Разом	160482	166476	171487

Джерело: побудовано авторами на основі [2]

Ми бачимо сталу тенденцію до зростання громадських організацій, що відповідно є позитивною тенденцією для забезпечення розвитку демократичного суспільства, діалогу з органами влади та контролю за їх діяльністю. Міжнародні організації надають їм суттєву підтримку і збільшують фінансування, водночас фінансування з державного і місцевого бюджету для цих організацій зменшилося, тому фінансова спроможність залишається сталою.

В Україні надання доступу до інформації у відповідь на запити показує доволі високий рівень відкритості діяльності органів влади, а кількість громадських організацій – забезпечення інтересів населення та рівень розвитку громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Антонова С. Є., Корбутяк В. І. Моніторинг дотримання принципів прозорості та відкритості у діяльності органів влади в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 10. – URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2020/36.pdf (дата звернення: 02.04.2022).

2. Індекс сталості організацій громадянського суспільства CSOSI – 2017-2021 – URL: <http://www.ucipr.org.ua/ua/holovna/proiekt/ndeks-stalost-organ-zac-y-gromadyanskogo-susp-lstva> (дата звернення: 12.04.2022).

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ БІЗНЕС-СТРУКТУРИ

Дяченко Катерина Сергіївна

*кандидат економічних наук, Навчально-науковий Харківський
торговельно-економічний інститут Української
інженерно-педагогічної академії
ORCID ID 0000-0003-0164-6156*

Виробничий потенціал бізнес-структури має інтегрований характер і включає наступні складові: фінансову, техніко-технологічну, матеріально-сировинну, трудову та інформаційну. Від його якості і рівня забезпеченості ним бізнес-структур, залежать масштаби та результативність діяльності суб'єктів господарювання. Поняття «виробничий потенціал» вперше було запропоновано Анчишкіним А. І., який стверджував, що виробничий потенціал являє собою набір ресурсів, які приймають в процесі виробництва форму факторів виробництва. Донець Ю. Ю. висунув думку, що виробничий потенціал та виробнича потужність є синонімами. Ільчук С. О. стверджував, що виробничий потенціал – складна, організована, динамічна система, яка формується з множин елементів, що перебувають у взаємозв'язку та взаємодії і виконують різні функції в процесі виготовлення продукції необхідної кількості та якості в терміни, визначені ринком. Должанський І. З. визначив виробничий потенціал «як той обсяг робіт у одиницях виміру витрат праці (нормо-годин), що може бути виконаний протягом деякого періоду часу основними виробничими працівниками на базі наявних виробничих фондів й оптимальній організації праці й виробництва» [1-2]. Систематизуючи усе вищесказане, можемо зробити висновок, що виробничий потенціал є не лише показником, який показує схильність бізнес-структури до отримання максимально можливого результату у виробництві, але й являє собою сукупністю ресурсів, які взаємодіють з внутрішнім і зовнішнім середовищем бізнес-структури.

Розглянемо структурний склад та сутність кожної із складових виробничого потенціалу бізнес-структури. Техніко-технологічна складова відображає можливість та здатність бізнес-структури на повну використовувати свої основні засоби (споруди, техніку, обладнання та інше) для виготовлення продукції. Сюди також можна віднести спроможність бізнес-структури удосконалювати свою технічну базу, тобто удосконалення технології виготовлення та заміна існуючого обладнання більш новим та ефективним. Також вона безпосередньо відповідає за виробництво продукції, а саме за послідовність, порядок технологічних процесів виробництва, правові аспекти та нормативність виготовленої продукції в певній галузі, регіоні, країні.

Фінансова складова являє собою результат досягнутих фінансових результатів, які є дзеркалом ефективності бізнес-структури у вигляді показників, що характеризується ліквідністю, обіговістю та рентабельністю фінансових показників.

Матеріально-ресурсна складова включає в себе сукупність оборотних та необоротних активів, які призначені для виробничого процесу.

Трудова складова визначається чисельністю працівників, зайятих як безпосередньо виробництвом та реалізацією товарів, так і тих, що заняті управлінською та організаційною роботою. Вона залежить від кваліфікаційної структури, розподілу зайятих по галузям та підгалузям та ін.

Проведений аналіз показав, що виробничий потенціал бізнес-структури є сукупністю ресурсів, які взаємодіють з внутрішнім і зовнішнім середовищем бізнес-структури з метою досягнення поставлених цілей. Також виробничий потенціал характеризується єдністю усіх елементів структури, що забезпечують безпричинне виробництво та готовність виконувати усі необхідні функції в процесі реалізації продукції, задоволення усіх потреб споживачів та отримання максимально можливого прибутку.

Список використаних джерел:

1. Ільчук В. Кластеризація у формуванні виробничого потенціалу підприємств реального сектору економіки / В. Ільчук, І. Хоменко // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2016. – № 4. – С. 7-15.

2. Дяченко К. С. Методичні підходи до оцінювання виробничого потенціалу бізнес-структури. Theoretical Foundations in Economics and Management: collective : monograph / Mostova A., – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2022. P. 143-150.

ЗНАЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ В ТЕХНОЛОГІЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ АГРАРІЇВ МАЛИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Єфімцева Людмила Олексіївна

аспірантка Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», старший викладач Київського кооперативного інституту бізнесу і права

ORCID ID 0000-0002-9519-3647

Враховуючи значимість сільськогосподарських виробників малих форм господарювання у розвитку аграрного сектора та недостатній рівень їх технічного забезпечення, одним із шляхів вирішення цього питання є формування та розвиток обслуговуючих агротехнологічних кооперативів із спільного використання технічних засобів як суб'єкту ринку агротехнологічних послуг. Метою агротехнологічних кооперативів є виконання повного комплексу агротехнологічних робіт в оптимальні строки на виробничих площах його членів в процесі вирощування продукції рослинництва та обслуговування інших підприємств на платній основі. Основними перевагами формування агротехнологічних кооперативів із спільного використання технічних засобів саме для сільськогосподарських виробників із площею сільгоспугідь до 500 гектар є можливість забезпечення виробничого процесу повним комплексом виконання польових робіт згідно технологічних вимог вирощування продукції рослинництва та розподіл витрат по утриманню та технічному обслуговуванню технічних засобів між членами кооперативу.

Однак нині обслуговуюча кооперація не набуває належного розвитку. Згідно статистичних даних, кількість обслуговуючих кооперативів, починаючи з 2012 року, зросла на 500 одиниць [1]. Незважаючи на позитивну динаміку, слід враховувати, що реально функціонує не більше половини.

Згідно даних Міністерства аграрної політики та продовольства України, станом на 1.01.17 року із 1097 зареєстрованих обслуговуючих кооперативів лише 589 одиниць здійснювали господарську діяльність. З них 152 одиниці є кооперативами із обробітку землі та збирання врожаю [2]. Не зважаючи на зростання кількості кооперативів із спільного використання технічних засобів, нині в більшій мірі застосовуються неформальні відносини між суб'єктами агробізнесу, що підтверджують результати опитування сільськогосподарських виробників із незначними площами сільгоспугідь Черкаської області. Хоча досвід кооперації по спільному використанню технічних засобів європейських держав свідчить про ефективність об'єднання саме дрібних сільськогосподарських виробників, що надає можливість членам агротехнологічних кооперативів вирішувати проблеми із своєчасного забезпечення процесу вирощування продукції рослинництва сучасними високоєфективними технічними засобами [3, с. 93].

На нашу думку, в Україні, в період концентрації земельних угідь великими агроформуваннями та необхідності розвитку суб'єктів малого бізнесу, саме обслуговуюча кооперація виступає одним із шляхів забезпечення технічними засобами сільськогосподарських виробників малих форм господарювання та, як наслідок, їх становлення та розвитку. Дослідженнями підтверджено фінансову неспроможність одноосібного придбання зернозбирального комбайну аграріями з площею сільськогосподарських угідь 100 гектар [4, с. 125].

В сучасних умовах розвитку агропромислового сектору економіки ефективна діяльність агротехнологічних кооперативів із спільного використання технічних засобів можлива лише за всебічної підтримки держави. Нині в Україні органи державної влади виконують дії для стимулювання розвитку обслуговуючих кооперативів. Зокрема, в Податковому законодавстві (пп. 133.4.1 ПКУ) відбулися зміни, в результаті чого легітимізовано правовий режим неприбутковості обслуговуючих кооперативів. Окрім цього, починаючи з 2018 року, державними органами впроваджено ряд державних програм з підтримки сільськогосподарських виробників, в тому рахунку обслуговуючої кооперації, якими є «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств», в якій три напрями спрямовані на фінансову підтримку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та бюджетна програма «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників»,

по якій в 2020 році передбачено фінансування аграріїв за 5 напрямками та з 2021 року їх кількість збільшилась вдвічі.

Аналіз звіту по виплаченим коштам в розрізі напрямів програми «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств» показав, що із запланованих сум на розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (далі СОК) лише в 2018 році було виплачено із запланованих 8,6 млн. грн. 8,58 млн. грн., тоді як у 2019 році із запланованих 5 млн. грн. було виплачено кошти на розвиток СОК кошти в сумі 2,8 млн. грн. В 2020 році сума була ще нижча, її частка складала 0,31% (0,4126 млн. грн.) з запланованої суми по програмі 134,7 млн. грн. (табл. 1).

Таблиця 1

Виплачені кошти в 2018-2021р. р. в розрізі напрямів програми «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств»*

млн. грн.

Напрями програми «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств»	2018	2019	2020	2021
Всього по програмі заплановано видатків	210,0	416,92	134,7	200,0
з них виплачено коштів за напрямками: здешевлення кредитів	-	87,0	3,6	-
фінансова підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів	8,58	2,8	0,4126	-
часткова компенсація витрат, пов'язаних з наданими сільськогосподарськими дорадчими послугами	0,436	0,61	0,29	3,16
Разом виплачено коштів:	9,02	90,41	4,31	3,16
Частка виплачених коштів із запланованих по програмі, %	4,3	21,9	3,2	2,0

*з 2020 року програму «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств» включено як один із напрямів в бюджетну програму «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників»
Джерело: складено за даними Міністерства аграрної політики і продовольства України [5]

Також потребує уваги інформація, що отримувачами коштів в 2019-2020 р. р. було лише два кооперативи. Низька кількість СОК, які отримали допомогу в 2019-2020 р. р. характеризує низьку ефективність напрямку фінансової підтримки для розвитку СОК, що підтверджує її подальше виключення з програми фінансування з 2021 року.

Підводячи підсумки дослідження, можна скласти висновок, що, незважаючи на зростання сум фінансування, більшість програм спрямовані

на підтримку сільськогосподарських виробників, тоді як на підтримку СОК фінансувалася незначна частка від спрямованих сум по програмі. Окрім цього, напрями розвитку, спрямовані на підтримку СОК, виявилися недовірливими, в результаті чого з 2021 року їх було вилучено з програми.

На нашу думку, в процесі формування машинно-тракторного парку агротехнологічні кооперативи потребують дієвої довгострокової державної фінансової підтримки у вигляді компенсації вартості технічних засобів з урахуванням зменшення вартості технічних засобів під час придбання техніки, що дасть можливість зменшити перші внески по придбання технічних засобів. Враховуючи очевидні переваги сільськогосподарської техніки іноземного виробництва (вища продуктивність, економічність) підтримуємо пропозицію науковців стосовно впровадження механізму, який сприятиме заохоченню виробників сільськогосподарської техніки та обладнання впроваджувати новітні технології у їх виробництво для забезпечення зростаючого попиту [6, 7].

Достатнє, що відповідає сучасним вимогам, забезпечення виробничого процесу технічними засобами сільськогосподарських виробників (як представників агробізнесу, так і особистих селянських домогосподарств) сприятиме зростанню їх фінансово-економічних показників та рівню конкурентоспроможності. В результаті реалізації зазначених пропозицій в Україні буде створено більш сприятливі умови для створення нових та розвитку існуючих агротехнологічних кооперативів із спільного використання технічних засобів, що матиме позитивний вплив на зростання забезпечення аграріїв малих форм господарювання повним комплексом технічних засобів, яких потребує виробничий процес та розвитку ринку технологічних робіт та послуг.

Список використаних джерел:

1. Кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання. URL: https://ukrstat.gov.ua/edrpo/ukr/EDRPU_2021/ks_opfg/arh_ks_opfg_21.htm (дата звернення: 09.05.2022 р.).
2. Правове поле розвитку сільськогосподарської кооперації потребує змін. URL: <https://minagro.gov.ua/news/pravove-pole-rozvitku-silskogospodarskoi-kooperatsii-potrebue-zmin-olena-kovalova> (дата звернення: 09.06.2022 р.).

3. Скоцик В. Є. Організаційно-економічний механізм формування та функціонування ринку техніки України: дис. д-ра екон. наук: 08.00.03. Біла Церква, 2017. 455 с.
4. Єфімцева Л. О. Державна підтримка агротехнологічних кооперативів із спільного використання техніки в Україні як один із засобів технічного забезпечення аграріїв малих форм господарювання. Економіка та держава. 2021. № 2. С. 123-130.
5. Звіт щодо отримувачів державної підтримки в галузі АПК. URL: <https://minagro.gov.ua/pidtrimka/zvit-shchodo-otrimuvachiv-derzhavnoyi-pidtrimki-v-galuzi-ark> (дата звернення: 01.05.2022 р.).
6. Програму часткової компенсації вартості сільгосптехніки слід вдосконалити в інтересах аграріїв. URL: <https://agropolit.com/news/20620-programu-chastkovoyi-kompensatsiyi-vartosti-silgosptehniki-slid-vdoskonaliti-v-interesah-agrariyiv--institut-agrarnoyi-ekonomiki#> (дата звернення: 12.05.2022 р.).
7. Захарчук О. В. Технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств України. Економіка АПК. 2019. № 2. С. 49-56.

Науковий керівник: Моголова Марина Михайлівна, доктор економічних наук, доцент, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Київський кооперативний інститут бізнесу і права

ПЕРСПЕКТИВНІ ІННОВАЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИХ ПІДПРИЄМСТВ

Лисюк Тетяна Василівна

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства, Волинський національний університет імені Лесі Українки
ORCID ID 0000-0003-1629-9652*

Ефективний розвиток індустрії гостинності об'єктивно вимагає принципових змін в застосовуваних технологіях, принципах побудови організаційних структур, управлінні усіма процесами, що відбуваються у готельно-ресторанних підприємствах. Актуальними на наш погляд є

інноваційні технології, які змінять індустрію гостинності в найближчому майбутньому [1].

1. Інноваційне управління енергією

Інноваційні термостати та датчики присутності можуть відстежувати коливання присутності та реагувати на них. Подібним чином інтелектуальні системи керування енергією використовують складні алгоритми машинного навчання для постійного аналізу термодинаміки, місцевих погодних умов і пікових навантажень для оптимізації енергоспоживання в режимі реального часу протягом усього року. Технологія інноваційного освітлення також дозволяє власникам підприємств краще розуміти свої енергетичні потреби, автоматизувати споживання та адаптуватися до змін у реальному часі.

2. Прогнозне інноваційне технічне обслуговування

Подібно до того, як інноваційні енергетичні системи дозволяють власникам готелів і ресторанів контролювати, відстежувати та оптимізувати споживання енергії, прогнозне інноваційне технічне обслуговування дозволяє їм використовувати дані датчиків для виявлення пошкоджень на їх початковому рівні і попередити обслуговуючий персонал до того, як певна проблема переросте у набагато небезпечнішу і дорожчу. Тому замість того, щоб чекати, поки якась система вийде з ладу, перш ніж її обслуговувати чи замінити, інноваційні прогнозні технології допомагають інженерному персоналу прогнозувати потреби в технічному обслуговуванні та зменшувати витрати на експлуатацію тих чи інших систем.

3. Розумна зарезервована парковка

Готелі і ресторани можуть використовувати інтелектуальні датчики та інноваційні програмні додатки, які дозволяють гостям зарезервувати паркувальні місця напередодні свого візиту та отримати їх місце після прибуття. Це заощадить готелям і ресторанам витрати на оплату праці, пов'язані з ручним керуванням автостоянками, і це забезпечить гостям зручність з моменту поселення чи відвідування ресторану [3].

4. Ключі від номерів

Сьогодні все більше готелів пропонують гостям доступ до номерів через додаток у смартфонах. Це дозволяє заощадити витрати на друк пластикових карток-ключів і позбавити від зайвого клопоту, пов'язаного із запасними картками-ключами, які можуть розмагнічуватися чи губитися.

5. Інфрачервоні сканери. Застосування інфрачервоних сканерів дасть змогу мінімізувати перебої, пов'язані з прибиранням (що є загальною скаргою клієнтів). Завдяки інфрачервоним сканерам прибиральники знатимуть, коли присутні гості, і зможуть повернутися пізніше, щоб навести порядок, коли в номері немає людей. Сканери також можуть допомогти готелям економити енергію, автоматично вимикаючи світло та клімат-контроль, коли кімната порожня.

6. Безконтактні платіжні системи

Занепокоєння Covid-19 змусило багатьох людей вагатися бронювати номер у готелі навіть після масової вакцинації. Згідно зі статистичними даними опитування споживачів, безконтактні платежі очолили список дій, які індустрія гостинності може вжити, щоб люди почувалися комфортніше в готелях. Сучасні платіжні системи також можуть призвести до того, що більше готелів прийматимуть криптовалюту як оплату [2].

7. Сайт чат-ботів. Веб-чат-боти стали обов'язковими для будь-якого готельно-ресторанного бізнесу. Чат-боти дають можливість цілодобово відповідати на поширені запитання клієнтів, а більш складні запити вони можуть передавати наступному доступному співробітнику підприємств. Гості отримують швидше відповіді, а співробітники мають доступ до інформації в початковому чаті для довідки.

8. Голосове керування. Завдяки останнім досягненням у технології розпізнавання голосу все більше людей використовують голосовий пошук і онлайн-помічників, таких як Alexa від Amazon, Siri від Apple, Bixby від Android і Google Assistant.

Номери з голосовим керуванням дозволяють гостям уникати контакту з предметами, яких часто торкаються, як-от вимикачі світла та термостати.

Голосове керування також корисне для людей із вадами зору, людей із артритом та гостей із іншими проблемами.

9. Технологічні зали та цифрові конференц-зали

Попит на технічні лаунжі та інші коворкінги помітно зріс, оскільки все більше компаній пропонують варіанти роботи з дому, а багато працівників починають кар'єру фрілансерів і стають цифровими кочівниками.

Щоб конкурувати на сучасному технічно підкованому ринку, готельно-ресторанним комплексам доведеться надати цифрові конференц-зали для корпоративних заходів.

Список використаних джерел:

1. Гірняк Л., Глагола В. Сучасний стан, перспективи та тенденції розвитку ресторанного господарства в Україні. Інфраструктура ринку. 2018. Вип. 16. С. 71-77.
2. Гросул В., Балацька Н. Digital-маркетинг як дієвий інструмент антикризового розвитку підприємства ресторанного бізнесу в період пандемії та її рецесії. Підприємництво та інновації. 2020. № 11-2. С. 7-12. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/11.20>
3. Кожухівська Р. Б. Використання міжнародного досвіду впровадження інновацій у сферу готельного бізнесу. Вісник Донецького національного університету. Економіка і право. 2015. Вип. 1. С. 160-164.

МОМЕНТИ РОЗПОДІЛУ В ДОСЛІДЖЕННІ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ СУБ'ЄКТІВ БІЗНЕСУ

Литвин Юлія Андріївна

студентка, Львівський національний університет імені Івана Франка

У теорії з економічного ризику часто застосовують спеціальні показники оцінювання ймовірності настання сприятливих та несприятливих явищ. Дослідженню та моделюванню економічних ризиків присвячена низка наукових праць, зокрема [1, 2, 3, 4]. Багато праць присвячено оцінюванню окремих видів ризику, зокрема інвестиційному [5, 6], екологічному [7], ризику

в ЗЕД [8]. Однак ризик категорія, яка пов'язана з невизначеністю, тому потребує постійного відстеження для подальшої мінімізації.

Метою даного дослідження є оцінити економічні ризики за допомогою моментів розподілу, а саме використанню центральних моментів третього та четвертого порядків для обчислення асиметрії та ексцесу відповідно.

Оцінювання ризиків за моментами розподілу виконано для суб'єктів бізнесу Львівщини у розрізі видів економічної діяльності. Оцінювання здійснено за показником обсяг реалізованої продукції (товарів та послуг) за п'ять років 2016-2020 рр. Варто зазначити, що даний показник є одним з найважливіших показників діяльності підприємств. Також варто зауважити, що серед показників використано дані лише підприємств без врахування банківських установ. Про банківську систему України детально описано у [9].

Результати обчислень асиметрії та ексцесу, які характеризують рівень ризику подано в табл.1.

Таблиця 1

Показники асиметрії та ексцесу у розрізі різних видів економічної діяльності

Показник	Види економічної діяльності			
	Сільське, лісове та рибне господарство	Промисловість	Будівництво	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів
As	0,63	0,19	0,82	0,62
Ex	-1,57	-2,23	-1,00	-0,75
	Професійна, наукова та технічна діяльність	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	Тимчасове розміщення й організація харчування	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок
As	0,31	-0,40	0,32	0,29
Ex	-1,86	3,75	-1,99	-1,99
	Фінансова та страхова діяльність		Інформація та телекомунікації	
As	0,05		0,30	
Ex	-0,23		-0,76	

Отже, можна сформулювати висновки, що найменший ризик спостерігається для суб'єктів бізнесу, які працюють у фінансовій та страховій діяльності,

а найбільші для тих, хто працює у будівництві (за асиметрією), та у діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (за ексцесом).

Загалом, оцінювання ризиків з подальшою розробкою механізмів їх мінімізації є необхідним для будь-яких суб'єктів бізнесу. І саме методи статистичного моделювання, зокрема використання моментів розподілу, дають можливість формалізованої оцінки діяльності підприємств та організацій.

Список використаних джерел:

1. Вітлінський В. В. Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія. К.: КНЕУ, 2004. 480 с.
2. Моделі та методи оцінювання економічних ризиків у різних функціональних сферах бізнесу: монографія / М.Л. Вдовин та інші. Львів: В-во ННВК "АТБ", 2015. 248 с.
3. Вдовин М. Л., Зомчак Л. М. Методологічні аспекти оцінювання економічних ризиків. Вісник Львівського університету. Сер.: Економічні науки. 2011. Вип. 46. С. 79-85.
4. Вдовин М. Л., Дідик М. О. Оцінювання економічного ризику регіону за допомогою методів багатовимірної класифікації. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2017. Вип. 24 (2). С. 148-151. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2017_24%282%29__35
5. Солнцев С. О. Овчиннікова А. В. Комплексна оцінка інвестиційних ризиків на основі аналізу чинників маркетингового середовища. Проблеми системного підходу в економіці. 2010. № 2. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/pspe/index.html>
6. Вдовин М. Л., Брода А. Р. Статистичне моделювання інвестиційних ризиків в умовах ринку. Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 17. 2017. С. 903-908.
7. Вдовин М. Л., Сивуляк Д. А. Оцінювання та методи мінімізації ризиків у сфері екології. Проблеми розвитку економіки: оцінка та перспективи вирішення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро: НО «Перспектива», 2020. С. 87-90.
8. Вдовин М. Л., Вовк Р. В., Прийма С. С. Моделювання соціально-економічних процесів. Монографія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2012. 460 с.

9. Шелепінська І. О., Зомчак Л. М. Кластерний аналіз банківської системи України. Тези доповідей VIII Міжнародної науково-методичної конференції Форум молодих економістів-кібернетиків «Моделювання економіки: проблеми, тенденції, досвід». 2017. С. 99-102.

Науковий керівник: Вдовин Мар'яна Любомирівна, кандидат економічних наук, доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка

ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ФАКТОРІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Мазуркевич Ірина Олександрівна

*кандидат економічних наук, Вінницький торговельно-економічний
інститут Державного торговельно-економічного університету
ORCID ID 0000-0001-6648-9994*

Ринок ресторанного бізнесу характеризується високим рівнем насичення та конкурентоспроможності. Характерними ознаками ринку ресторанного бізнесу є легкість вступу до галузі, велика кількість типових підприємств, які надають схожий асортимент ресторанного продукту та послуг, відсутність контролю над формуванням цінової політики закладів, ресторанний продукт диференційований в основному за якістю, оформленням та способами реалізації. Слід зазначити, що при цьому домінуючими факторами, що впливають на формування конкурентних позицій закладів ресторанного господарства різних типів на ринку є саме нецінові фактори на протипагу ціновим.

Узагальнення наукових праць, присвячених дослідженню сутності конкурентоспроможності закладів ресторанного господарства, дозволило визначити такі основні концептуальних підходи: маркетинговий підхід, що ґрунтується на визначенні конкурентоспроможності на основі маркетингових досліджень ринку та середовища функціонування підприємств ресторанного бізнесу; результативний підхід, що передбачає визначення конкурентоспроможності підприємства на основі показників результативності (ефективності) господарської діяльності закладів; суб'єктивний підхід, що ґрунтується на оцінці конкурентоспроможності зі сторони оцінки суб'єктів

мікросередовища функціонування закладів ресторанного бізнесу (споживачів, конкурентів, інвесторів, постачальників); підхід з позицій якісних характеристик ресторанної продукції та послуг.

Враховуючи специфіку виконуваних функцій підприємств ресторанного бізнесу, сформовано наступне визначення конкурентоспроможності закладів ресторанного господарства як вагової характеристики підприємства, яка відображає специфіку його діяльності на визначеному сегменті ринку ресторанного бізнесу в певний період, відносно існуючих підприємств-конкурентів і залежить від впливу факторів мікро- та макросередовища, а також впливає на задоволення потреб споживачів ресторанних послуг [5].

На формування конкурентоспроможності підприємств ресторанного бізнесу впливає чимало факторів, що класифікуються за різними ознаками. При цьому ряд науковців застосовують поняття «фактори конкурентоспроможності», «чинники конкурентоспроможності» та «параметри конкурентоспроможності». Більш детально сформуємо визначення кожного з них. Більшість науковців ототожнюють поняття чинники та фактори конкурентоспроможності на основі філологічного аспекту цих категорій, що і відображено в академічних тлумачних словниках з української мови. При цьому визначено їх як синоніми: русійну силу будь-якого процесу, явища. Також встановлено, що ряд науковців при дослідженні сутності факторів конкурентоспроможності визначають їх як сукупність певних оціночних параметрів. Зокрема, у працях [3] визначено фактори як параметри, що визначають характер і результативність протікання економічних процесів, що зумовлюють кількість і якість економічного продукту, який виготовляється.

Відмінним є підхід до поняття «чинник» як похідних понять «вчиняти дії» або «те, що здійснює вплив». Щодо етимології поняття «фактор», то зустрічаємо визначення його як той, що робить або той, що виготовляє. З даних позицій можна визначити фактор як причин, що призводить до отримання певного результату.

Поняття «фактор» походить від лат. factor. Зазвичай він визначається як істотна обставина в явищі, процесі; що досліджується, вихідна складова частина чого-небудь. Таким чином, можна сказати, що фактор – це причина, що впливає на формування певного результату. На основі вищезазначеного, можна зробити висновок, що поняття «фактор» та «чинник» є близькими

за походженням та застосовуються як тотожні поняття, а поняття параметр – є частковою кількісною характеристикою даних понять.

Щодо класифікації факторів конкурентоспроможності, то більшість дослідників їх розподіляють за джерелами походження на внутрішні та зовнішні або ендогенні та екзогенні. Зазвичай, до перших відносять всі фактори, що залежать від господарської діяльності підприємств, а зовнішні – пов'язують із особливостями ринкового середовища його функціонування. Слід відмітити про наявність ресурсного підходу до класифікації факторів конкурентоспроможності, наведеного у праці Бугай В. З., Сидоренко В. О. [1], згідно з яким визначено:

- конкурентоспроможність продукції (якість, ціна);
- конкурентоспроможність ресурсного потенціалу (рівень техніко-технологічного оснащення, виробничо-сировинна структура, кадрове забезпечення та фінансово-інноваційні можливості);
- конкурентоспроможність організаційного потенціалу та системи менеджменту (форма господарювання та власності, організаційна структура, структура управління і функції, механізми управління, гнучкість і оперативність менеджменту);
- конкурентоспроможність інформаційно-маркетингових і комунікаційних зв'язків (система внутрішньої і зовнішньої інформації з постачальниками, споживачами, інвесторами, потенційними клієнтами).

В праці групи авторів Зось-Кіор М. В., Германенко О. М. та Собакар Д. Т. наведено класифікацію факторів конкурентоспроможності за рівнем їх дії: фактори макрорівня, що відображають вплив умов функціонування національної й міжнародної економіки; фактори мезорівня, що характеризують вплив на рівні галузі; фактори мікрорівня безпосередньо впливають на конкурентоспроможність підприємства [4, с. 298].

Цікавим є підхід дослідника Н. Ліфіца, згідно з яким виокремлено фактори, які впливають на забезпечення необхідної якості і рівня ціни продукції, а також макроекономічні фактори [2].

Таким чином, пропонуємо застосувати маркетинговий підхід до класифікації факторів конкурентоспроможності на основі розподілу їх на фактори, що пов'язані із впливом факторів маркетингового середовища функціонування закладів ресторанного господарства. На нашу думку, маркетингове середовище в широкому розумінні слід розглядати у

відповідності до конкретного підприємства, установи чи організації, котрі виступають в ролі активного суб'єкта.

Таким чином, фактори, що впливають на формування конкурентоспроможності підприємств ресторанного бізнесу включають:

- 1) фактори внутрішнього середовища підприємства, що визначають його потенціал та тенденції розвитку;
- 2) фактори макросередовища;
- 3) фактори безпосереднього оточення.

Слід зазначити, що макросередовище підприємства створює загальні умови середовища його функціонування. В більшості випадків макросередовище не має особливого відношення до окремо взятого підприємства, проте кожне з них відчуває його вплив і при цьому не може на нього впливати.

Фактори безпосереднього оточення представлене тими складовими зовнішнього маркетингового середовища, з якими підприємство знаходиться в безпосередній взаємодії. При цьому підприємство не може суттєво впливати на характер та зміст цієї взаємодії, проте бере активну участь у попередженні ризиків та загроз їх негативного впливу.

Щодо факторів внутрішнього середовища, то саме від їх впливу залежить реалізація підприємством короткострокових та довгострокових цілей. До них відносять: формування системи управління персоналом, формування ефективної організаційної структури управління закладами, система управління фінансами та наявна ефективна маркетингова політика закладу.

Отже, розширена класифікація факторів конкурентоспроможності підприємств ресторанного бізнесу дозволить максимально врахувати всі основні складові маркетингового середовища їх функціонування.

Список використаних джерел:

1. Кузьмін О. Є., Чернобай Л. І., Романко О. П. Методи аналізування конкурентоспроможності підприємств. Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. Випуск 21.10. С. 159-166
2. Литвиненко Я. В., Литвиненко Т. Є. Напрямки підвищення конкурентоспроможності закладів готельно-ресторанного господарства в Україні. *Економіка ринкових відносин*. 2013. № 12. С. 50-53.

3. Нагернюк Д. В. Основні чинники, що формують конкурентоспроможність підприємств ресторанного господарства. *Ефективна економіка*, 2016. № 9. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5142> (дата звернення: 19.07.2022)
4. Шмадченко О. О., Геращенко І. О. Управління конкурентоспроможністю підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. Вип. 50. С. 297-301.
5. Mazurkevich I., Postova V. Theoretical foundations of forming the competitiveness of restaurant business establishments. *Socio-economic and management concepts: collective monograph*. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 106-115.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ ПІДПРИЄМСТВ

Маслак Тетяна Олександрівна

*аспірантка 1 року навчання, Національний
університет «Львівська політехніка»
ORCID ID 0000-0002-9815-4387*

Про дефіцит часу, його стрімкість, стиснення та незворотність все частіше констатують керівники підприємств, що працюють у сфері розробки стратегічних цілей підприємств та їхньої економічної діяльності. Для управління часом, щоб контролювано керувати ним та використовувати його ефективно, розроблені спеціальні інструменти, які носять назву інструментів тайм-менеджменту. Відомо, що тайм-менеджмент – це технологія підвищення ефективності використання часу для виконання завдань. Тайм-менеджмент передбачає свідомий контроль за кількістю часу, що витрачається на певні види робіт, підвищуючи цим ефективність і якість роботи. Теоретичні основи тайм-менеджменту розроблено як західними, так і українськими вченими та практиками.

Нове покоління фахівців у сфері розробки стратегічних цілей підприємств приділяє значну увагу раціональному використанню робочого часу, оскільки невпорядкованість дня створює непродуктивний стиль і веде до неефективного використання часу у всіх сферах діяльності [1, с. 35-49].

Відтак, особливої актуальності набуває застосування на різних рівнях технологій тайм-менеджменту для підвищення ефективності управління та розробки стратегічних цілей, що дає змогу підвищити ефективність діяльності за рахунок оптимізування часових витрат на підготовку і прийняття рішень, досягнення стратегічних і тактичних цілей, виконання виробничих та інтелектуальних завдань тощо. Особливо актуальними технології тайм-менеджменту є для підприємств.

У науковій літературі є чимало визначень поняття «тайм-менеджмент». Передусім це складова самоменеджменту, основне завдання якого полягає у виявленні методів і принципів ефективного управління часом, емоціями, ресурсами, ролями у команді та, загалом, досягненні балансу між роботою та особистим життям [2, с. 3-15]. Тайм-менеджмент передбачає уміння ставити цілі та здійснювати планування своєї діяльності, розвиток навиків самоконтролю, здатності самостійно оцінювати успішність власних дій, вміння ефективно використовувати всі доступні резерви часу [3, с. 119-123].

Це синергетичне поєднання процесів, інструментів, різноманітних технік і методів, що застосовуються з метою досягнення вищої результативності праці [4, с. 18-25]. Відтак, це технологія організації та планування часу, що дає змогу максимально використовувати час згідно з цілями (завдяки правильному цілепокладанню) й цінностями (будучи інтегрованою до корпоративної культури).

Розрізняють кілька підходів, які дозволяють підвищити ефективність управління часом у ході розробки стратегічних цілей підприємств. Підхід прискорення означає скорочення часу виконання будь-яких дій і досягнення проміжних результатів раніше запланованого терміну (оптимізування трудових операцій і алгоритмів діяльності; ефективне прогнозування; розвинена система комунікацій). Підхід уповільнення – це збільшення часу виконання будь-яких процесів, терміну існування будь-яких об'єктів, структур (прикладом може бути кадрова політика щодо закріплення цінних працівників за окремими ланками операцій). Підхід накопичення націлений на виявлення у фонді часу організації зайвого часу («запас» часу з'являється, якщо відмовитися від будь-яких видів діяльності або зменшити їх тривалість, а вивільнений час можна використовувати для виконання більш пріоритетних робіт). Підхід впорядкування часу полягає у досягненні оптимального співвідношення

часових інтервалів з різними видами діяльності (введення «жорстких» часових стандартів і контролю над часовими витратами) [4, с. 94; 5, с. 61-66].

У сучасних умовах найвищої конкурентоспроможності досягають суб'єкти, які створили власний часовий вимір, недосяжний для конкурентів. Мінімізувати ризик непродуктивного використання часу і підвищити цінність своїх послуг для клієнтів можна завдяки впровадженню технологій тайм-менеджменту, орієнтованих на подолання дефіциту часу (кількісний аспект) і забезпечення його змістовності (якісний аспект).

Рис. 1. Модель впровадження інструментарію тайм-менеджменту для розробки стратегічних цілей підприємств (власна розробка автора)

Особливістю тайм-менеджменту для підприємств є необхідність урахування не лише стратегічних цілей підприємства і мотивів трудової поведінки працівників, але й таких моментів, як швидкісні характеристики різних об'єктів інфраструктури, обсяги часових ресурсів партнерів (а інколи й конкурентів) і, звісно ж, ціннісно-цільові установки кожного клієнта. У зв'язку з цим, при впровадженні певних технологій планування та організування часу необхідно застосовувати механізми узгодження часових графіків, а сама система тайм-менеджменту повинна бути сполучена з окремими елементами самоменеджменту працівників.

Ключовими складовими рекомендованої моделі впровадження інструментарію тайм-менеджменту для розробки стратегічних цілей підприємств є такі: формування стратегічних цілей і корпоративних цінностей; вивчення внутрішнього і зовнішнього середовища для впровадження інструментарію тайм-менеджменту з метою підвищення ефективності управління імпортом (аналізування часового виміру імпортої діяльності, психологічне тестування працівників з метою виявлення особистісного ставлення до часу та рівня розвитку навичок самоменеджменту, SWOT-аналіз корпоративної культури підприємства); обґрунтування оптимальної стратегії тайм-менеджменту (вжиття заходів для якнайповнішого урахування часових чинників зовнішнього середовища під час впровадження інструментарію тайм-менеджменту з метою підвищення ефективності управління операціями, розроблення заходів для забезпечення відповідності виду регуляції часу (стихійний, функціональний, пролонгований, творчий) характеру завдань імпортої діяльності (проведення тренінгів з формування часової компетентності, врахування показників ефективності використання робочого часу під час імпорту, мотивування (шляхом введення гнучких графіків роботи, використання інших нематеріальних механізмів тощо)); заходи щодо дотримання корпоративного стандарту робочого часу (часові стандарти гостинності, часові стандарти проведення нарад, часові стандарти роботи з документами, часові стандарти цілепокладання, планування та ухвалення рішень, часові стандарти імпортої діяльності тощо); критерії ефективності впровадження інструментарію тайм-менеджменту з метою підвищення ефективності управління операціями (підвищення конкурентоспроможності).

Список використаних джерел:

1. Cong, C., Yining, H., Lulu, Y., & Liangding, J. (2022). The Impact of Organizational Time Management on Enterprise Internationalization Speed. *Foreign Economics & Management*, 44 (01), 35-49.
2. Khiat, H. (2022). Using automated time management enablers to improve self-regulated learning. *Active Learning in Higher Education*, 23 (1), 3-15.
3. Водянка, Л. Д., Тодорюк, С. І., & Карп, А. Г. (2020). Тайм-менеджмент як техніка планування робочого часу персоналу. *Економіка та держава*, 7, 119-123.
4. Кириченко, І. В., & Шленьова, М. Г. (2022). Класичні підходи до тайм-менеджменту в сучасних реаліях. *Науковий огляд*, 1 (81), 18-29.
5. Чкан, А. С., Чкан, І. О., & Рубан, О. (2021). Тайм-менеджмент як інструмент оптимізації роботи менеджерів із закупівель. *Економічний простір*, 172, 61-66.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СЕРВІСУ MOZAWEB У ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Тітова Любов Олександрівна

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID ID 0000-0002-2441-0560

Процес інформатизації суспільства вимагає від освітньої системи швидкого реагування та інтеграції у навчальну та педагогічну діяльність новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Перехід, здебільшого, на дистанційне та змішане навчання посприяв все більш ширшому застосуванню онлайн-ресурсів в освітньому процесі. Одним з таких засобів є платформа mozaWeb.

MozaWeb (<https://ua.mozaweb.com/>) – інтерактивна онлайн-платформа, що забезпечує доступ до цифрових уроків, книг, 3D-моделей та іншого освітнього інструментарію. Сервіс доступний українською мовою і є одним із складових проекту «Mozaik Education», що включає також навчальне програмне забезпечення для смартфонів та планшетів mozaBook, безкоштовний браузер mozaWeb Browser, створений на базі Google Chrome та адаптований для перегляду інтерактивного змісту платформи, цифрові атласи mozaMap, розраховані для перегляду на інтерактивних дошках, програма для побудови плоских геометричних фігур Euklides та інші засоби призначені для унаочнення навчальних занять.

Для того, щоб працювати з платформою необхідно створити акаунт та активувати його. Доступний безкоштовний обліковий запис, що дозволяє відкривати 5 довільних освітніх інструментів або ігор та 5 3D-сцен або відео на тиждень, безкоштовно користуватись mozaBook протягом 30 днів. Платні підписки Mozaik STUDENT та Mozaik TEACHER коштують відповідно від 16 та від 42 EUR на рік залежно від кількості користувачів і дають повний доступ до функціоналу платформи та додатку mozaBook [2].

MozaWeb включає інструменти, що сприяють урізноманітненню видів навчальної діяльності здобувачів та унаочнюють теоретичний матеріал, зокрема з природничо-математичних дисциплін (фізика, хімія, біологія,

географія та математика). Так, наприклад, у шкільному курсі фізики 8 класу в розділі «Теплові явища» при вивченні теми «Теплові двигуни. Принцип дії теплових двигунів. ККД теплового двигуна» навчальною програмою передбачено демонстрацію принципу дії теплового двигуна. Доцільним при цьому буде використання 3D-сцени «Чотиритактний двигун Отто» (рис. 1), що демонструє будову та принцип роботи двигуна внутрішнього згорання, водночас передаючи навіть звук. Крім того дана сцена містить і анімацію, що доступно пояснює вищезгаданий матеріал українською мовою. Необхідно зауважити, що для перегляду тривимірних демонстрацій потрібно встановити на комп'ютер спеціальне програмне забезпечення mozaik3D та надати доступ для його запуску в Інтернет-браузері.

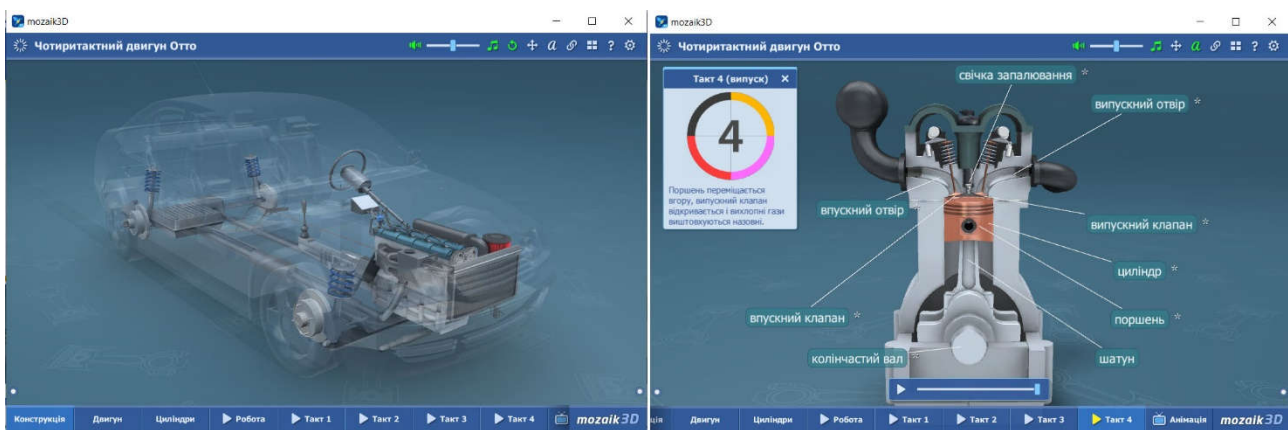

Рис. 1. 3D-сцена «Чотиритактний двигун Отто»

Таким чином, платформа mozaWeb стане чудовим доповненням сучасного уроку, що не лише допоможе наочно продемонструвати навчальний матеріал, а й підвищить пізнавальну активність здобувачів та значно урізноманітнить освітній процес за рахунок широкого інтерактивного інструментарію.

Список використаних джерел:

1. Цифрова освіта та навчання від Mozaik. Mozaik Education. URL: <https://ua.mozaweb.com/uk/index.php> (дата звернення: 21.07.2022).

Науковий керівник: Медведєва Марія Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент

МЕРЕЖА УЧИЛИЩ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ВОЛИНИ В 60-70 РОКАХ ХХ СТ.

Сушик Олександр Григорович

кандидат педагогічних наук, доцент, Луцький національний технічний університет

Сушик Ірина Вікторівна

кандидат історичних наук, доцент, Луцький національний технічний університет

Професійно-технічна освіта радянської доби передбачала декілька видів навчальних закладів: школи фабрично-заводського учнівства, навчально-курсіві пункти, навчально-виробничі комбінати, училища. З перелічених закладів, саме училища вважались найбільш практичним та ефективними закладами професійної технічної освіти (ЗПТО). Виходячи з таких міркувань, з початку 1960-х років школи фабрично-заводського учнівства та навчально-курсіві пункти поступово реорганізовувались в училища.

Училища професійно-технічної освіти (УПТО) також поділялись на декілька типів: міські професійно-технічні училища (МПТУ), які готували фахівців робітничих спеціальностей для міста; сільські професійно-технічні училища (СПТУ), які готували фахівців сільськогосподарських професій і робітничі кадри для села; технічне училище (ТУ) та професійно-технічне училище (ПТУ), які здійснювали підготовку фахівців робітничих спеціальностей, проте не були повноцінними самостійними навчальними закладами, а розташовувались на базі тих чи інших виробничо-технічних установ, здебільшого заводів і фабрик [1, с. 150]. Мережа професійно-технічної освіти Волинської області у 60-70-ті роки ХХ ст. була представлена усіма вищезазначеними типами УПТО.

На середину 60-х років ХХ ст. мережа УПТО Волинської області підпорядковувалась Львівському міжобласному управлінню професійно-технічної освіти, оскільки в області не існувало власної управлінської установи в галузі професійно-технічної освіти [2, арк. 1]. У вересні 1964 р.

мережа УПТО Волинської області складалась з семи училищ, з яких два МПТУ (Луцьке МПТУ № 18 та Нововолинське МПТУ № 20), чотири СПТУ (Володимир-Волинське СПТУ № 7, Оваднівське СПТУ № 8, Луківське СПТУ № 12, Колківське СПТУ № 17) та одного ПТУ – Маневицьке ПТУ № 66. Наведена кількість УПТО не могла забезпечити потреби області у працівниках робітничих спеціальностей, а тому в 1965 р. було відкрито чотири МПТУ (Торчинське МПТУ № 52, Камінь-Каширське МПТУ № 55, Любешівське МПТУ № 56 і Ковельське МПТУ № 58). У 1966 р. було відкрито Луцьке МПТУ № 59 і на базі Луцького автомобільного заводу – Луцьке ТУ № 10, а у 1967 р. освітню діяльність розпочали Ковельське МПТУ № 57 і Любомльське МПТУ № 63. Отож, станом на кінець 1967 р. в області функціонувало 15 УПТО [3, арк. 3-5].

20 жовтня 1965 р. розпочав свою діяльність навчальний заклад Любешівське міське професійно-технічне училище №56 для підготовки кваліфікованих робітників будівельних професій виключно для базових підприємств «Кримводбуд» та «Волиньводбуд». Новий етап в житті навчального закладу розпочався в 1968 році, коли Любешівське МПТУ-56 було перейменоване в Любешівське сільське професійно-технічне училище №14. У 1968 році закладом випущено 59 малярів-штукатурів та 57 мулярів-монтажників. В 1970 році Любешівське СПТУ-14 було перейменовано в Любешівське сільське професійно-технічне училище №5 (СПТУ-5) [4]. Постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР № 240 від 2 квітня 1969 р. «Про заходи щодо подальшого покращення підготовки кваліфікованих робітників у навчальних закладах системи професійно-технічного навчання» передбачалося надання УПТО статусу «середнього училища», учні якого одночасно здобували б робітничий фах і повну середню загальну освіту. Першим УПТО у Волинській області, яке отримало такий статус, було Луцьке МПТУ № 18 (1969 р.). Впродовж 1970-х років ще дев'ять УПТО отримали статус «середнього училища» [5, арк. 182].

Список використаних джерел:

1. Розквіт народної освіти в Західних областях України / Д. А. Яремчук, Л. Г. Баїк, В. К. Санивець та інші; Упорядкування і заг. редагування Б. І. Тихоміна. Київ: Радянська школа, 1979. – 192 с.
2. Держархів Волинської області. Ф Р-3150, оп 1, спр. 9, арк. 1.
3. Держархів Волинської області. Ф Р-3150, оп 1, спр. 11, арк. 3-5.

4. Любешівський технічний коледж Луцького НТУ. URL: <http://www.ltklntu.org.ua/%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1> (дата звернення: 21 липня 2022 р.).

5. Держархів Волинської області. Ф Р-3150, оп 1, спр. 836, арк. 182.

РЕАЛІЗАЦІЯ РОЗВИВАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЧЕРЕЗ ЗАЛУЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ

Ткачук Марина Вікторівна

педагог-практик, Товариство з обмеженою відповідальністю

«Приватний дитиноцентризований заклад загальної середньої освіти

I-III ступенів «ХАБ СКУЛ»

Сьогодні перед вчителем початкових класів постає низка важливих завдань, покликаних розвивати, підтримувати та заохочувати молодших школярів до самостійного пошуку шляхів розв'язання навчальних проблем. Проте, досягти позитивних результатів можна лише за допомогою реалізації розвивального потенціалу учнів. Тому вчителю надважливо забезпечити особистісний, соціокультурний і пізнавальний розвиток, сформувати вміння вчитися, самостійно здобувати знання та працювати у команді, розвинути здібність до самоорганізації.

Варто зазначити, що існує чимало методик, здатних забезпечувати оволодіння знаннями через використання засобів зорової наочності. Однією з таких є технологія інтелект-карт, заснована на зображенні асоціативних зв'язків. Карти пам'яті, інтелект-карти, карти розуму, карти мислення – ці визначення характеризують новий спосіб графічного запису інформації. Інтелект-карта – це спосіб зображення процесу мислення за допомогою схем і образів, а також це засіб для вирішення завдань та підвищення якості навчання. Засновником цього сучасного методу є Тоні Бьюзен, який стверджує, що інтелект-карти можуть знайти застосування в будь-якій сфері життя, де було б необхідно запам'ятати велику кількість матеріалу.

Таким чином, під час ознайомлення учнів з новим матеріалом на протязі уроку можна створити інтелект-карту, поступово додаючи нові «гілки», малюнки, символи. Такий колаж слугуватиме своєрідним планом

і дасть змогу учням легко зробити висновки під час підведення підсумку уроку. При закріпленні матеріалу учні колективно чи самостійно створюють на дошці інтелект-карту із готових елементів і розміщують малюнки, виконуючи завдання до кожної з підтем. При перевірці знань з теми, під час самостійних робіт можна дати учням завдання зобразити вивчений матеріал у вигляді карти пам'яті. При складанні карт пам'яті учні розвивають творчі здібності, мислення стає продуктивним, адже діти намагаються зробити їх унікальними.

Тоні Бьюзен підкреслював, що правил побудови інтелект-карт немає, як і немає неправильних карт. Під час використання даної технології у дітей молодшого шкільного віку формується комунікативна компетентність, вміння правильно сприймати та аналізувати навчальний матеріал, покращуються всі види пам'яті. Тоні Бьюзен визначив характерні риси та етапи будови інтелект-карти:

- об'єкт уваги зосереджений у центральному образі;
- сновні теми, пов'язані із об'єктом уваги, розходяться від центрального образу у вигляді гілок;
- гілки, які приймають форму плавних ліній, позначаються чи пояснюються ключовими словами чи образами. Другорядні ідеї також зображуються у вигляді гілок [1, с. 34-42].

Отже, ми можемо стверджувати, що інтелект-карти є комбінованим методом навчання, який поєднує пізнавальну, мовленнєву, художньо-продуктивну, навіть рухову чи театралізовану діяльність дітей. Створюється вона дітьми спільно з учителями як художній продукт (колаж) упродовж певного часу. Така карта є ілюстрованою, з написами, картинками, малюнками, фрагментами аплікаційних дитячих робіт, що значно підвищує компетентність, вносить у життя більше радості, впорядкованості та задоволення, тим самим формуючи різнобічну особистість.

Список використаних джерел:

1. Бьюзен Т. Інтелект-карти: практичне керівництво. 2010. С.34-42.
2. Міщенко Л. Б. Практичне застосування методів та прийомів мнемотехніки в освітньому процесі. Сумська обласна методична служба СОППО. 2018. №1. С. 2-9.

3. Романюк А. А. Особливості застосування сучасних засобів наочності у початковій школі в контексті нових педагогічних парадигм. Наукові записки РДГУ. 2016. №13. С. 140-144.

Науковий керівник: Любчак Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

Шевчук Каріна Миколаївна

*студентка факультету педагогічної освіти, кафедри спеціальної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID 0000-0003-1868-0393*

На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти доцільно використовувати термін «розлади аутистичного спектра» (РАС), адже аутизм включає в собі різний спектр порушень, який у кожної дитини проявляється по-різному. РАС відноситься до порушень нейророзвитку і супроводжує людину протягом усього її життя. Серед основних проявів РАС є порушення в комунікації (зосередження лише на своїх інтересах при спілкуванні, не використання невербальних засобів комунікації, відсутність потреби в спілкуванні), соціалізації, поведінці (стереотипії, неадекватні реакції, компульсивність, тощо) та порушення в сенсорній сфері (гіперчутливість, гіпочутливість).

В Україні за GHDx (Global Health Data Exchange) на 2022 рік поширеність РАС складає 77 на 10 000 дітей або 1 до 130 [3]. За даними ВООЗ на 2014 рік розлад аутистичного спектра зустрічався в однієї дитини з 160 [2]. Можемо спостерігати, що рівень аутизму станом на 2022 рік збільшився.

Однак ми не можемо стверджувати, що ці дані є повністю достовірними через ряд причин. Серед них велика кількість дітей не проходить повноцінне обстеження, батьки відмовляються приймати почутий діагноз та вставати на облік до психіатра, а також в Україні діагноз розладу аутистичного спектра ставлять після 3-х років.

Питанням розвитку мовлення та альтернативною комунікацією займалися І. Логінова, Ю. Товкес [2]. О. Аршатська, О. Аршатський, Н. Базима, В. Башина, О. Белова, О. Нікольська, М. Породько, Р. Призванська, О. Руденко, В. Тарасун, Д. Шульженко у своїх наукових дослідженнях висвітлюють питання формування комунікативної діяльності в дітей з розладами аутистичного спектра.

Комунікація – це передача та отримання інформації між людьми за допомогою вербальних та невербальних засобів [5]. Такі вчені, як Н. О'Коннор, Б. Прізант, Б. Хермелін приділили увагу вивченню проблеми в активній переробці невербальних та вербальних засобів комунікації.

Діти з РАС мають специфіку у формуванні комунікативної активності. Варто зауважити, що кожна дитина з РАС розвивається індивідуально. Є діти, які до 2-х років можуть активно розвиватися, входити в комунікацію, а після 2-х річного віку може спостерігатися регрес в спілкуванні, ігровій діяльності і т.д. А є діти у яких вже до 1-го року спостерігаються аутистичні прояви, а саме: недиференційований плач, не модульований лепет, відмова йти на руки до мами, відсутність емоцій, не встановлення зорового контакту та інше.

У дітей з РАС не формується самоідентифікація та не має усвідомленого ставлення до іншої людини при спілкуванні. І для комунікативної сфери дітей з РАС характерні такі особливості [1]:

- дитині важко встановлювати та підтримувати контакт з людиною;
- при спілкуванні відмічається порушення поведінки;
- не розуміння емоцій свого співрозмовника;
- відсутність ініціативи в зародженні та підтримці діалогу;
- порушене використання невербальних та вербальних засобів комунікації;
- порушене розуміння своєї ролі та ролі інших учасників в розмові
- використання ехолалій, стереотипного мовлення, обмежений словниковий запас.

Попри вищесказаного можемо зустрічати випадки, коли серед дітей з РАС зустрічаються діти, які можуть в ранньому віці почати читати та писати, хоча це може проявлятися як один із варіантів стимуляції, адже переказати прочитане їм не вдається; також є діти, які активно розмовляють і ведуть бесіду, але при тому, що вони розповідають лише про свій інтерес та не беруть до уваги, що співбесіднику це може бути не цікаво.

На думку дослідників (Carr & Durand, 1985; Durand & Carr, 1987; Durand & Crimmins, 1988; R. Koegel; L. Koegel, Valdez Menchaca, & R. Koegel, 1993) мотивація як основний фактор, який впливає на комунікацію в дітей з розладами аутистичного спектра та таких симптомів як стимуляція, аутоагресія, агресія на інших, тощо. Це було продемонстровано в оцінці деструктивної поведінки, де соціальна комунікація пов'язується з різними проявами небажаної поведінки як агресія, стимуляція, самопошкодження та інше [5]. Дитина з розладами аутистичного спектра не завжди може вербально чи невербально щось попросити, тим самим виникає небажана поведінка. Наприклад, навчання навички прохання зменшує прояви небажаної поведінки.

Вчені (Fournier, Nass, Naik, Lodha, & Cauraugh, 2010) зазначали, що моторні дефіцити впливають на розвиток функцій, які мають важливе значення в розвитку соціальної комунікації. До того ж клінічні дослідження свідчать про те, що діти з РАС зі слабкими моторними навичками мають більші труднощі в соціальній комунікації. У дітей з РАС також зустрічаються труднощі в розумінні намірів співрозмовника, коли вони орієнтуються виключно на рухові сигнали [4].

Окрім цього, дослідники припускають, що порушення рухової та соціальної комунікації можуть бути наслідком дисфункції дзеркальної нейронної системи, яка бере участь не лише в розумінні руховий дій, але й когнітивних функцій (імітація та соціальна комунікація) [4]. На сьогодні ще не достатньо висвітлено взаємозв'язок між руховою сферою та комунікацією, тому вчені продовжують вивчати це питання.

Розвитком мовлення та комунікаційних навичок займається зазвичай логопед. Робота логопеда повинна відбуватися в тісній співпраці з батьками, адже дитина може відвідувати заняття 2-3 рази в тиждень, а цього є недостатньо. Батьки повинні виконувати вказівки фахівця для досягнення максимальних результатів. Також важливим компонентом в розвитку комунікації є залучення дітей з РАС до соціуму (прогулянка на майданчику, відвідування дитячого садку, похід в магазин і т.д.).

Отже, успіх в розвитку комунікації в дітей з РАС буде залежати від тяжкості розладів аутистичного спектра, віку, початку корекційної роботи, але чим раніше розпочнеться корекційна робота та залучення дітей до повсякденних справ, тим кращий буде результат.

Список використаних джерел:

1. Базима Н. В. Розвиток мовлення дітей з аутизмом. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 144с.
2. Породько М. І. Корекція психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру засобами фізичного виховання: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка». Київ, 2021. 201 с. Режим доступу: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/%D0%94_26.053.23/Porodko.pdf
3. Autism Rates by Country 2022. Web-site World population on review. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/autism-rates-by-country>
4. Craig, F.; Lorenzo, A.; Lucarelli, E.; Russo, L.; Fanizza, I.; Trabacca, A. Motor competency and social communication skills in preschool children with autism spectrum disorder. *Autism Res.* 2018, 6, 893-902.
5. Koegel, L. K., & Koegel, R. L. (1995). Motivating communication in children with autism. In E. Schopler & G. B. Mesibov (Eds.), *Learning and cognition in autism* (pp. 73-87). New York: Plenum

Науковий керівник: Породько Мар'яна Ігорівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка

СУБ'ЄКТИ ТА НАПРЯМИ СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Серажим Ігор Русланович

*аспірант кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Заходи спеціально-кримінологічного попередження злочинності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України реалізуються у попереджувальній діяльності органів прокуратури України, оперативних підрозділів органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, підрозділів Управління внутрішньої безпеки і органів юстиції Державної кримінально-виконавчої служби України, Державного бюро розслідувань, із залученням громадськості та засобів масової інформації.

Важливу роль у спеціально-кримінологічному попередженні кримінальних правопорушень серед цієї категорії осіб продовжують відігравати саме органи прокуратури України, які відповідно до п. 9 перехідних положень Конституції України продовжують виконувати функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях – до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій [1].

Згідно зі ст. 26 Закону України «Про прокуратуру», прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, вправі: відвідувати місця попереднього ув'язнення і установи виконання покарань; опитувати засуджених (ув'язнених); знайомитися з документацією, матеріалами, перевіряти законність наказів, розпоряджень, інших актів службових осіб органів та установ виконання покарань; у разі їх невідповідності закону вимагати їх скасування та усунення порушень закону; скасовувати акти індивідуальної дії; вимагати

від службових чи посадових осіб пояснень щодо допущених порушень закону [2].

Важливе значення для попереджувальної діяльності мають повноваження прокурора вимагати усунення порушень закону та причин і умов, що їм сприяли, притягнення винних осіб до передбаченої законом відповідальності (п. 4 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про прокуратуру»).

Нагляд прокурора здійснюється шляхом проведення регулярних перевірок, а також у зв'язку з необхідністю належного реагування на відомості про можливі порушення законодавства, що містяться у скаргах, зверненнях чи будь-яких інших джерелах.

При виконанні наглядової функції органи прокуратури реагують на різноманітні за змістом, значущістю, формами прояву та механізмами дії криміногенні фактори, що у тій чи іншій мірі обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень персоналом органів та установ виконання покарань. Під час проведення перевірок криміногенні фактори нейтралізуються, права громадян та інтереси держави поновлюються, винні особи притягуються до відповідальності (насамперед, дисциплінарної та адміністративної).

Важливим напрямом попередження злочинної поведінки представників персоналу кримінально-виконавчої служби є діяльність підрозділів Державної кримінально-виконавчої служби України, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

Переважає частина попереджувальних оперативно-розшукових заходів здійснюється співробітниками оперативних підрозділів стосовно саме засуджених та ув'язнених у слідчих ізоляторах, однак ці заходи проводяться і стосовно персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України.

Попереджувальна діяльність оперативних підрозділів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюється у достатньо складних умовах, що пояснюється обізнаністю багатьох потенційних правопорушників з числа персоналу органів та установ виконання покарань з прийомами та методами роботи оперативних підрозділів, наявністю у таких осіб професійних знань, умінь та навичок, які дозволяють ретельно приховувати і маскувати власні протиправні наміри й дії, традиційно високою латентністю злочинності цієї категорії.

З урахуванням нерідко високої кваліфікації потенційних правопорушників з числа представників кримінально-виконавчої сфери,

використання сил, прийомів та методів оперативно-розшукової діяльності є у багатьох випадках по суті єдиною можливістю попередження, виявлення, відвернення та розкриття кримінальних правопорушень, вчинюваних такими особами.

З метою запобігання, виявлення та припинення кримінальних та інших правопорушень у всіх сферах діяльності органів та установ виконання покарань, установ і організацій, утворених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України, у структурі Міністерства юстиції України утворено Управління внутрішньої безпеки Державної кримінально-виконавчої служби України і органів юстиції.

Протягом останніх років важливу роль у протидії кримінально-протиправній діяльності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України відіграє й Державне бюро розслідувань, яке розпочало свою діяльність у 2018 році.

З метою виконання завдань щодо протидії злочинності працівників органів та установ виконання покарань й слідчих ізоляторів, Державне бюро розслідувань у межах своєї компетенції: бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії такому виду злочинності; здійснює інформаційно-аналітичні заходи щодо встановлення системних причин та умов злочинності, вживає заходів до їх усунення; припиняє й розкриває кримінальні правопорушення, здійснює оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування; вживає заходів щодо відшкодування завданих державі збитків у пенітенціарній сфері тощо.

Важливим напрямом попереджувальної діяльності є налагодження систематичного отримання інформації щодо можливого вчинення кримінальних правопорушень персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України від громадян, підприємств, установ, організацій, правозахисників та засобів масової інформації.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.07.2022).

2. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 12.07.2022).

Науковий керівник: Дрьомін Віктор Миколайович, доктор юридичних наук, професор, Національний університет «Одеська юридична академія»

ДИСКУСІЇ ЩОДО СПАДЩИНИ РУСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Марченко Олег Миколайович

*кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України та
всесвітньої історії, Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький
ORCID ID 0000-0001-5720-0976*

Розглянемо еволюцію дискусії в історичній науці про спадщину княжого Києва. Ще московський цар Петро I украв в Україні її генетичну назву «Русь», назвавши свою імперію латинськими буквами RUSSI, і стала називатися в романо-германському світі «Раша». До речі, український богослов Ф. Прокопович став натхненником перейменування Московії на Російську імперію, надання царю титулу імператора та розробив концепцію «Росії» як «вітчизни» для всіх підданих царя.

Слово «Росія» («Ρώσία») вперше з'являється в середині X ст. у творі Костянтина Багрянородного. У середньовічних західних джерелах із XI ст. також використовувалися назви «Russia», «Ruscia», «Ruzzia», «Ruthenia». У Московії в XV-XVI ст. у документообігу з'явилися нові форми «Росія», «Росея», а в першій половині XVII ст. утвердилися візантійські терміни «Російське царство», «Велика Росія». З XVIII ст. слово «Росія» стало домінувати. З початку XIX ст. (з подачі М. М. Карамзіна) відродилася форма «русский» (в Україні прикметником від «Русь» став «руський», у Московії – «русский», який тотожний і періоду Русі й часу Російської імперії). Сьогодні в українській історіографії використовуються подвійні форми: «Русь/руський» щодо Київської Русі, Литовської держави до XVI ст. та «Росія/російський» щодо Російської держави, починаючи з початку XVIII ст. й дотепер. Російські історики Руську землю трактують як «Русскую землю».

Процес глобальної фальсифікації історії Русі почався за період правління Катерини II, яка особисто редагувала зібрані матеріали, примушувала «правити» історичні документи, даючи розпорядження на знищення деяких із них і написання фальшивок. Вона наголошувала, що

писати треба не спираючись на історичні факти (бо вони «заплутані»), а «у потрібному нам порядку» й «російським потребам».

Необхідність глобальної фальсифікації історії в другій половині XVIII ст. було зумовлено захопленням українських та білоруських земель під час розподілу Речі Посполитої. Тоді виникли й «політичні завдання»: чимсь обґрунтувати придбання зовсім чужих для Росії країн, земель, територій; для придушення національно-визвольної боротьби білорусів і українців – придумати міф про те, що вони нібито завжди мріяли «жити» під владою Росії; у рамках цього міфу створено ще один міф про те, що московити є слов'янами та Руссю, а не фінським населенням Московії під назвою «Моксель»; для прикриття реалізації цих завдань треба було провести масову ревізію всіх літописів та історичних документів на захоплених територіях із метою їхнього виправлення або повного знищення.

Отже, російські офіційні кола намагалися впродовж XVIII-XIX ст. запропонувати концепцію, за якою державу Русь заснували росіяни, які нібито були найдавнішим слов'янським етносом, а українці й білоруси – відгалуження від росіян. Зокрема, у «Синописі» – основному підручнику Російської імперії (1674-1836) – період Київської Русі трактувався як перший етап російської державності.

За 100 років до створення Катериною II «комісії про написання історії Русі» (указ від 4 грудня 1783 року), історик А. І. Лизлов написав у 1692 році працю «Скіфську історію», у якій вперше було зазначено, що в IX-XII ст. великий край від Тули й Рязані, на північ і схід належав фінським племенам, котрі стали основою великоросів. У 1137 році започаткувалося князювання на землях «Моксель», так з'явилася фінсько-суздальська земля, а згодом і фінсько-татарська Московія, яка офіційно виникла 1277 року за наказом татаро-монгольського хана Менгу-Тимура й була звичайним улусом Золотої Орди. Отже, саме місто Москва й Московське князівство, як улус з'явилися не в часи Київської Русі, не за велінням київських князів, а в часи татаро-монголів, за наказом ханів Золотої Орди.

На початку XIX ст. М. М. Карамзін назвав Київську Русь просто Росією, персонажів давньоруських літописів росіянами, а Київ – «матір'ю городів російських». Саму ж Русь вважав першим центром Російської держави, яка пізніше злилася з Володимиро-Суздальським князівством. Згодом цей центр перемістився до Москви і, нарешті, до Петербурга.

Погодін М. П. проголосив, що росіяни спочатку мешкали в княжому Києві, але після татарської навали переселилися на Верхню Волгу, а на їхнє місце з Волині та Прикарпаття наприкінці XV ст. прийшли українці.

У 1862 році Олександром II було офіційно проголошено святкування 1000-ліття Росії, що стало ідеологічним підґрунтям пов'язати історію Русі, Московії та Російської імперії в одне ціле.

Погодінська концепція не витримала гострої критики М. О. Максимовича, й, особливо, М. І. Костомарова, який у своїй статті 1861 року «Дві руські народності» переконливо показав окремішність українців від росіян і їхній прямий зв'язок із княжим Києвом і Галичем. Він стверджував, що існувала південноруська, сіверська, великоруська, білоруська, псковська й новгородська народності. Дещо пізніше цю думку розвивали історики В. Б. Антонович, М. П. Драгоманов, М. П. Дашкевич та мовознавці О. О. Потебня, А. Ю. Кримський.

Підсумував 50-річну дискусію про початок історії східних слов'ян М. С. Грушевський, який зазначив, що Київська держава, право, культура були утвором українсько-руської народності, а Володимиро-Московська – великоруської. Московська держава не була наступницею Київської, вона виросла на своєму ґрунті. Початком історичних часів для українського народу вчений вважав IV ст. н.е. (антська доба) і цілком сформований «україноруський народ» існував уже за часів України-Русі.

Російські історики XIX – початку XX ст. підтримували думку М. С. Грушевського. Наприклад, К. Д. Кавелін вказував, що росіяни утворилися частиною з переселенців з українських територій і північно-західного краю на фінській землі, частиною з обрусілих фінів, В. О. Ключевський зазначав, що в особі князя Андрія Боголюбського великорос вперше вийшов на арену історії, тобто не раніше другої половини XII ст., О. М. Пипін стверджував, що історична діяльність стародавнього Києва належала південній гілці слов'ян, О. Є. Пресняков основи російського народу та його держави бачив не в княжому Києві, а у Володимиро-Суздальщині XII-XIV ст.

Зазначена вище історична схема лишалася загальноновизнаною як у радянській, так і в емігрантській російській історіографії. Її прибічником був лідер радянської історичної науки 20-30-х років М. М. Покровський, який визнавав «Київську Русь Малоросією, тобто Україною». Історик П. Б. Струве писав, що головним чинником утворення великоруської нації була Московська держава та монголо-татарські впливи.

За правління Й. Сталіна ідеологи СРСР поступово повертаються до шовіністичних історичних концепцій Російської імперії. У працях радянських медієвістів з'являються пасажі про існування в давнину етнічної спільноти, що передувала формуванню власне російського народу. В. В. Мавродін першим сформулював концепцію давньоруської народності, що нібито, з одного боку, була колискою трьох братніх народів, а з другого – централізованої Московської держави та її історичного спадкоємця СРСР. Її автор стверджував, що у зв'язку з утворенням Київської держави племена східних слов'ян в IX-XI ст. об'єдналися в єдину давньоруську народність зі спільною для всієї держави мовою. Розпад давньоруської народності розпочався за доби феодальної роздробленості й завершився під ударами татаро-монголів. З її уламків у XIV-XV ст. почали формуватися великоруська, українська та білоруська народності.

З різкою критикою існування стійкого давньоруського етносу в IX-XIII ст. виступили радянські вчені В. Т. Пашуто, О. О. Зімін та ін. Згодом про спільну давньоруську колиску росіян, українців та білорусів хором заговорили всі провідні радянські медієвісти й, навіть, її колишні опоненти (Б. О. Рибаків, В. Г. Третьяков, В. Й. Довженок, В. І. Пічета та ін.). Така трансформація уявлень учених про Русь мала поважну причину. 10 січня 1954 року газета «Правда» надрукувала схвалені ЦК КПРС «Тези про 300-річчя возз'єднання України з Росією». Давньоруська народність була проголошена «колискою трьох братніх народів» і лягла в основу офіційної радянської концепції етнічної історії східних слов'ян. Так проблема була переведена з наукової в політичну площину й усяка дискусія на цю тему в СРСР стала неможливою.

На думку російського археолога-медієвіста В. В. Седова, давньоруський етнос мешкав у містах, а його розпад на українську, російську та білоруську гілки стався внаслідок нищення міст татарами. Російський лінгвіст О. О. Шахматов визнавав існування спільної для всіх східних слов'ян давньоруської мови, яка стала потужним об'єднавчим давньоруську народність чинником. Українські історики теж констатували існування давньоруської етнічної спільноти (К. Г. Гуслистий, М. Ф. Котляр, П. П. Толочко, В. А. Смолій).

У 2012 році президент Росії Д. А. Медведєв видав указ про відзначення 1150 річниці «заснування Російської держави». Тобто, державним указом було проголошено Київську Русь Російською державою і, тим самим,

легітимізована нова імперська концепція російської історії, яка істотно фальшує і спотворює історію України та Білорусі. На думку більшості українських істориків, твердження сучасних російських пропагандистів-політиків, що Русь була формою політичної самоорганізації росіян, не витримує наукової критики. Сучасна російська історіографія в питанні походження Русі, етногенезу східних слов'ян здебільшого продовжує радянські концепції, або, навіть відверто повертається до російських імперських доктрин.

Ще в 1960-х роках історик української діаспори М. Д. Чубатий Київську Русь вважав державою не якоїсь єдиної давньоруської народності, а державою українців-антів, які були пануючою нацією серед решти східнослов'янських народів. Його погляди про ненауковість, заідеологізованість та необґрунтованість концепції давньоруської народності підтримали такі діаспорні вчені як П. Ю. Мірчук, Б. Д. Крупницький, П. П. Курінний, М. П. Ждан, В. М. Щербаківський та ін.

Цікава етнічна концепція історика Я. Р. Дашкевича. Він вводить поняття «етнос-нація» та виокремлює такі східнослов'янські нації: українську, новгородсько-псковську, російську й білоруську. За етнічною основою всі нації – слов'янські, але з іншоетнічними домішками: українська включала іранський та норманський компоненти, новгородсько-псковська – балтський і норманський компонент, російська – утрофінський і білоруська – балтський. Етногенетичні процеси серед слов'янства розпочинаються у VII-IX ст., із часів хозарського наступу та приходу норманів, їх результат – зародження української нації, котра з утворенням Руської держави стає панівною нацією. Російська нація, як найбільш агресивна, поступово асимілює новгородсько-псковську націю.

Український історик Л. Л. Залізняк відносить час формування російської етнічності, складовою якої стали фінно-угорські племена: чудь, мерв, весь, водь та ін., частина слов'ян: в'ятичі, ільменські слов'яни, кривичі, поляни, сіверяни, балтські племена до XI-XII ст., а про існування окремого російського етносу, на його думку, можна вести мову лише з другої половини XII ст.

Українські філологи (О. О. Потебня, А. Ю. Кримський, І. І. Огієнко, С. Й. Смаль-Стоцький, Ю. В. Шевельов, В. М. Русанівський, Г. П. Півторак, В. В. Німчук, О. О. Тараненко та ін.) зазначали, що українська мова є прямою спадкоємицею тієї праслов'янської мови, якою розмовляли слов'яни

до свого розселення, розпочато в V-VI ст. зі своєї прабатьківщини. А російська мова почала формуватися тільки в XII ст. на основі мов фінно-угорських, балтських, слов'янських племен. Пізніше на неї впливали тюркські мови, церковнослов'янська літературна мова.

Серед сучасних українських істориків прихильниками теорії давньоруської народності можна назвати П. П. Толочка, Н. М. Юсову. Вчені О. П. Моця (висловлює тезу про «безетнічність» людей Східної Європи кінця I – початку II тис. н.е.), Ю. В. Павленко, О. П. Толочко не заперечують існування давньоруської народності, але розуміють під цим терміном не окремий етнос, а культурно-політичну єдність, яка реалізувалася в державі. Історик Я. Й. Грицак вважає, що концепцію Київської Русі слід переглядати кардинально. За ним, Русь не була не те що українською чи російською, а й навіть Київською і державою її можна назвати досить умовно.

Отже, сучасні українські історики Я. Д. Ісаєвич, М. Ю. Браїчевський, Я. Р. Дашкевич, Л. Л. Залізняк, І. К. Рибалка, В. Д. Баран та інші як альтернативу концепції східнослов'янської етнокультурної спільності обстоюють тезу про те, що українська, російська та білоруська народності почали консолідуватися задовго до утворення Русі – в V-VII ст. На базі балто-слов'янських племен у VIII ст. виникли племена кривичів і радимичів – предки білорусів. Північно-східна гілка слов'янських племен інтегрувалася з угро-фінськими племенами (чудь, весь, мордва та інші), ставши основою російської народності. На основі південно-західних племінних союзів (полян, деревлян, сіверян, тиверців, волинян, уличів та білих хорватів) формувалася українська народність.

Список використаних джерел:

1. Баран В. Д., Баран В. Я. Історичні витоки українського народу. Київ: Генеза, 2005. 206 с.
2. Залізняк Л. Л. Походження українців: між наукою та ідеологією. Київ: Темпора, 2008. 104 с.
3. Клосс Б. М. О происхождении названия «Россия». Москва: Рукописные памятники Древней Руси, 2012. 152 с.
4. Півторак Г. П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов: Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». Київ: Академія, 2001. 148 с.

5. Плохій С. М. Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі. Київ: Критика, 2016. 456 с.
6. Яковенко Н. М. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. 2-ге вид., перероблене та розшир. Київ: Критика, 2005. 380 с.

ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «КОГЕЗІЯ» В ЛІНГВІСТИЦІ ТЕКСТУ

Голуб Вікторія Юріївна

аспірантка кафедри українського мовознавства і прикладної

лінгвістики, Черкаського національного університету

імені Богдана Хмельницького

ORCID ID 0000-0003-3470-4498

Розширення горизонтів пізнання світу, входження України в європейський контекст передбачає ознайомлення та опрацювання багатой лінгвістичної спадщини науковців зі всього світу, зокрема й німецьких лінгвістів, які започаткували та розвивали новітні підходи до дослідження мови.

Знаковою працею в галузі лінгвістики тексту є студія Р. де Богранда й В. Дреслера «Вступ до лінгвістики тексту», де описано текстову комунікацію за допомогою семи критеріїв текстуальності, названих когнітивними принципами (когезія, когерентність, інтенціональність, сприйнятливність, інформативність, ситуативність, інтертекстуальність), які визначають та створюють її, і трьох регулятивних принципів (продуктивність, ефективність, відповідність), що контролюють цю комунікацію. Дослідники розуміють текст як «комунікативну подію, яка відповідає семи критеріям текстуальності. Якщо будь-який із цих критеріїв не задоволений, текст не вважають комунікативним. Некомунікативний текст вважають нетекстом» [1, с. 6].

Мета нашої студії – визначити особливості потрактування поняття «когезія» в праці Р. де Богранда й В. Дреслера «Вступ до лінгвістики тексту».

В аналізованому дослідженні когезія постає першим критерієм текстуальності й означає «спосіб, за допомогою якого компоненти поверхневої структури тексту, зокрема слова, які ми чуємо чи бачимо, утворюють послідовні висловлення» [1, с. 6]. Компоненти поверхневої структури тексту пов'язані між собою граматичним зв'язком, тому основою когезії є граматична зв'язність [Там само, с. 6].

Дослідники вважають, що стабільність тексту як системи забезпечена безперервністю подій. Поняття «безперервності» ґрунтоване на припущенні про те, що «різні події в тексті та ситуації їх використання пов'язані між собою, або в когнітивному плані: кожна подія є інструментом для доступу до принаймні деяких інших подій» [1, с. 32].

З огляду на те, що людський мозок є обмеженим щодо можливості тривалий час утримувати велику кількість матеріалу для роботи з ним, інформація потрапляє до робочої пам'яті, де процес її опрацювання, архівування та презентації заснований на мірі її важливості. Опрацювання тексту не може залучити весь запас знань про світ комунікантів відразу, тому має бути допоміжна організована система з більш обмеженими можливостями та шаблонами [1, с. 32]. Такою системою в природній мові є синтаксис, чиї функції відображають ці когнітивні чинники. Синтаксис має продукувати тісно пов'язані патерни різного розміру та складності, у яких поточний зміст може бути реалізований. Основними одиницями синтаксису є патерни з виразно маркованою залежністю: фраза, клауза (просте речення), речення (складне речення). Використання цих одиниць не передбачає значних витрат часу та ресурсів. У великих за розміром текстах наявні інші засоби, що демонструють, як уже використані патерни та структури можуть бути повторно застосовані, модифіковані чи щільно упаковані. Ці засоби сприяють стабільності й економності як текстового матеріалу, так і зусиль для його опрацювання [Там само, с. 32].

До таких засобів зараховують: 1) рекуренцію – «пряме повторення елементів чи патернів» [1, с. 35], часткову рекуренцію – «перенесення вже використаних елементів у різні класи» [Там само, с. 36]; 2) паралелізм – «повторення структури, але наповнення її новими елементами» [Там само, с. 37]; 3) парафраз – «повторення змісту, але передавання його різними виразами» [Там само, с. 38]; 4) проформи – «заміна змістових елементів на короткі слова, які не мають незалежного значення» [Там само, с. 39]; 5) еліпсис – «повторення структури та її змісту з уникненням деяких елементів» [Там само, с. 43].

Категорії часу та виду додатково підтримують когезію в тексті. Вони по-різному представлені в мовах світу, однак зазвичай їх використовують для розмежування: «1) минулого, теперішнього та майбутнього часу; 2) безперервності чи одиничної позиції; 3) попереднього чи наступного; 4) завершеного чи незавершеного» [1, с. 44]. Зазначені розмежування

виникають із перспективи комунікантів або з організації подій чи ситуацій у текстовому світі. Коли система дієслова не може забезпечити це розмежування експліцитно, то використовують модифікатори чи сполучники [Там само, с. 44].

Сполучники чітко вказують на відношення між ситуаціями та подіями. Дослідники вирізняють чотири основні типи: 1) єднальні («поєднують речі, які мають однаковий статус» [1, с. 45]); 2) роз'єднувальні («поєднують речі, які мають альтернативний статус» [Там само, с. 45]); 3) протиставні «поєднують речі, що мають однаковий статус, але є невідповідними чи несумісними в текстовому світі» [Там само, с. 45]; 4) підрядні «поєднують речі, коли статус однієї залежить від статусу інших» [Там само, с. 45].

Використовуючи сполучники, той, хто продукує текст, може відстежувати, як отримувач відновлює і встановлює взаємозв'язки, у такий спосіб відправник може залучати власну інтерпретацію до процесу спостереження за ситуацією [1, с. 47]. Сполучники пропонують експліцитні маркери для відношень адитивності, альтернативності, несумісності та підпорядкованості через причинність, час, модальність тощо [1, с. 51].

Отже, у трактуванні В. Дресслера та Р. Богранда когезія – це функції та зв'язки (переважно граматичні), які використовують для вказівки на відношення між елементами тексту, що вможливають його організацію в послідовне зв'язне висловлення.

Список використаних джерел:

1. Beaugrande R-A, Dressler W. Introduction to Text Linguistics. London & New York : Longman, 1981 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.studocu.com/row/document/cankaya-universitesi/discourse-analysis/introduction-to-text-linguistics/7730584>

Науковий керівник: Шитик Людмила Володимирівна, доктор філологічних наук, професор

ЛІНГВІСТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРИ

Шевчук Олександр Григорович

*асистент кафедри романо-германської філології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
ORCID ID 0000-0002-3066-2190*

У XXI столітті такий відносно новий вид дозвілля як комп'ютерні ігри впевнено очолив список захоплень як дорослих, так і дітей, випереджаючи за розмірами своєї аудиторії навіть кіно. За даними міжнародного агентства Newzoo, у 2018 році українські геймери витратили на ігри \$179 млн, у 2016 році обсяг українського ринку відеоігор складав \$142 млн, а у 2019 цей показник подолав позначку у \$200 млн. Щодо його найближчого конкурента, ринку кіно, – за інформацією Media Business Report у 2019 році він склав \$113,6 млн [3].

Основна частина наукових досліджень сфери комп'ютерних ігор присвячена в основному технічним аспектам на кшталт проектних рішень та їх реалізації, технології створення програмного забезпечення тощо. З гуманітарної точки зору основні підходи до вивчення відеоігор – психологічні. У них розглядаються проблеми залежності та психологічні передумови ігрового процесу. За останні десятиліття комп'ютерні ігри все частіше стають об'єктами наукових інтересів не лише спеціалістів з ІТ та медіатехнологій, а й фахівців гуманітарної сфери знань, у тому числі лінгвістів, що і визначає актуальність їх дослідження.

З точки зору лінгвістики комп'ютерні ігри – це особливим чином організовані тексти, де ключову роль грає наратив. У Європі вони стали вивчатися в рамках наратології, традиції якої тут дуже сильні, вже в кінці 90-х років. Відповідно до цього підходу, будь-які культурні об'єкти, такі як кіно, телебачення, живопис, – це все в певному порядку побудовані тексти, і сама реальність є текстовою, знаковою, ми її читаємо [1].

Наталія Стратонова, аналізуючи особливості формування ідентичності в комп'ютерному ігровому просторі, звертає увагу на те, що «поняття «віртуальна комп'ютерна гра» потрібно розглядати, використовуючи міждисциплінарний підхід, адже сама комп'ютерна гра – феномен складний і багатогранний». При цьому вона називає відеоігри «явищами, пов'язаними з гібридизацією художніх та технологічних об'єктів» та уточнює, що вони

«і є тим техно-художнім гібридом, в якому технологічна основа є не лише інструментом для створення художнього продукту, а включена в художній зміст та естетику твору» [2].

Традиційно вважається, що вивчення комп'ютерних ігор розпочалося у 2001 році, коли з'явився перший номер міжнародного журналу «Games Studies», головним редактором якого є норвезький вчений Еспен Арсет. За його словами це був «перший раз, коли вчені та науковці ставляться до комп'ютерних ігор серйозно, як до сфери культури, цінність якої важко переоцінити» [5]. Того ж року у Копенгагені пройшла перша міжнародна наукова конференція з комп'ютерних ігор [там само].

Проте дослідження відеоігор здійснювалися і раніше. Літературознавиця з Каліфорнійського університету, що у Сан-Дієго, Мері Енн Баклз у своїй докторській дисертації «Інтерактивна фантастика: комп'ютерна сюжетна гра “Пригода”» вважала це літературною формою, що зароджується і заслуговує уваги. У 1985 році ця робота була висунута як літературне дослідження, хоча в атестаційній комісії її прихильником виявився якраз таки математик, а літературознавці вагалися, критикуючи такий погляд [4].

Однією з перших робіт, повністю присвячених розгляду мови у відеоіграх, можна вважати опубліковану у 2012 році монографію британської лінгвістки Астрід Енслін «Мова ігор» («The Language of Gaming»). Інтерес до комп'ютерних ігор як самостійного об'єкту наукового дослідження невпинно зростає, та все ж не можна вважати, що принципи їх аналізу в рамках лінгвістики сформовані остаточно. Це можна пояснити тим, що самі по собі тексти є найстарішою формою передачі інформації і важко сприйняти їх появу у цифрових інформаційних середовищах. З точки зору сучасного мовознавства найцікавішими об'єктами дослідження є саме сюжетно-рольові комп'ютерні ігри онлайн, оскільки вони відтворюють віртуальний світ у реальному часі, всередині якого можлива також комунікація між живими людьми-гравцями. Варто враховувати, що відеоігри поєднують в собі програмне забезпечення – комп'ютерний дискурс (інтерфейс), нарративні складники, тобто елементи художнього дискурсу (діалоги персонажів, описи подій), а також спілкування гравців між собою (внутрішньоігрові чати).

Оскільки відеоігри поєднують в собі різні типи дискурсу, особливий інтерес мовознавців викликає процес їхньої локалізації. Методи досліджень цієї галузі досі не сформовані остаточно, матеріали характеризуються

нелінійним характером та інтерактивністю, а для адекватних результатів необхідний аналіз контексту. Відтак, комп'ютерні ігри ще довго перебуватимуть у фокусі лінгвістичних досліджень не тільки з точки зору лінгвокультурної адаптації, але і як джерело лексичного збагачення літературної мови.

Список використаних джерел:

1. Ільчук Д. Р., Теклюк А. І. Філософія комп'ютерних ігор : дис. – ВНТУ, 2018.
2. Стратонова Н. О. Антропологія відеогри: соціокультурний аспект формування ідентичності //Актуальні проблеми філософії та соціології. – 2016. – №. 10. – С. 150-152.
3. Труднощі перекладу. Чому в іграх немає української локалізації та як це виправити. УНІАН. 2020. ULR: <https://www.unian.ua/games/half-life-ta-cs-gochoму-tak-malo-igor-z-ukrajinskim-perekladom-igri-11154386.html>.
4. Erard, Michael 2004. “2 Decades Later; Let Down by Academia, Game Pioneer Changed Paths.” New York Times, May 6th. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2004/05/06/technology/2-decades-later-let-down-by-academia-game-pioneer-changed-paths.html>
5. Espen Aarseth. Computer Game Studies, Year One. [Електронний ресурс] / Espen Aarseth // Games Studies. – V. 1. – Issue 1. – 2001. – Режим доступу: <http://www.gamestudies.org/0101/editorial.html>

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ПУБЛІЧНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Юрик Наталія Євгенівна

*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та адміністрування, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, м. Тернопіль, Україна
ORCID ID 0000-0002-1672-3049*

Бартош Норберт Адальбертович

магістр, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, м. Тернопіль, Україна

Військові дії, які відбуваються на території України суттєво вплинули на необхідність публічних організацій корінним чином переглянути ставлення до раніше діючої системи прийняття управлінських рішень на всіх її рівнях.

Потрібно враховувати і факт, що керівництво організацій в своїй практичній діяльності, реалізуючи прямі адміністративно-управлінські функції, а саме: планування, організацію, мотивацію і контроль, приймає ряд рішень, від яких буде залежати успішність та ефективність діяльності публічної організації в цілому. В стабільних умовах функціонування їх реалізація в більшій степені залежала від особистісно-кваліфікаційних вимог до керівника, таких як: рівень кваліфікації, професійний розвиток, саморозвиток, самонавчання тощо. Умови невизначеності вимагають від керівників дещо інших підходів та критеріїв в процесі прийняття рішень [1].

Для ефективного, а головне, результативного рішення в умовах невизначеності варто скористатися деякими порадами та рекомендаціями, а саме:

- 1) Об'єктивно оцінити ситуацію (обстановку, фізичний та психологічний стан, наявний арсенал усіх можливостей). Це, свого роду, зовнішній та внутрішній аналіз, самоаналіз, SWOT – та PEST – аналіз тощо.

- 2) Позбутися зайвої метушні. Пам'ятати, що вона може лише нашкодити вашим управлінським діям та рішенням.
- 3) Встановити чіткий дедлайн щодо прийняття рішення і, наскільки це можливо, зважити всі «за» і «проти».
- 4) Добре орієнтуватися у стані справ вашої організації та її персоналу. Це, свого роду, допоможе керівникам знайти і зайняти позицію для організації та міцно там укріпитися.
- 5) Об'єктивно сприйняти ситуацію, яка склалася на даний момент часу. Таке тверезе сприйняття дозволить швидко обдумати всі можливі наслідки такої ситуації.
- 6) Усунути та побороти страх та паніку.
- 7) Стати справжнім лідером організації, який зможе подолати панічні страх та настрої при ситуації, якою б важкою та небезпечною вона не була. Тобто, довести собі та іншим, що вам можна довіряти і що ви є справжнім лідером, який може не тільки керувати, але й приймати рішення й брати на себе відповідальність за їх реалізацію.
- 8) Вміти імпровізувати. Однак, варто зазначити, що при прийнятті рішень важлива імпровізація, але вона має бути добре підготовленою та продуманою.

Отже, з вищевикладеного можна зробити висновок, що в умовах невизначеності керівники публічних організацій можуть скористатися певними інструментами за допомогою яких може бути зменшений ризик прийняття рішення. Саме це може слугувати суттєвою конкурентною перевагою будь-якої публічної організації в умовах невизначеності.

Список використаних джерел:

1. Яковчук Р. С., Саміло А. В. Теоретичні аспекти розробки та прийняття управлінських рішень в умовах надзвичайних ситуацій. Державне управління : удосконалення та розвиток. № 10, 2017. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1134>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ»

Гапончук Олена Миколаївна

*кандидат педагогічних наук, Луцький національний
технічний університет*

ORCID ID 0000-0002-8603-277X

Комунікація є необхідною умовою життєдіяльності людини і однією з основ існування суспільства, оскільки суспільство – це, у першу чергу, ті зв'язки і взаємовідносини, в які вступають його члени. Всі аспекти життєдіяльності людини пронизані комунікацією. Комунікація одночасно з цим може розумітися як середовище, в яке занурена людина все своє життя. Вона як повітря, яким ми дихаємо. Ми його не помічаємо, але без нього існування неможливе. Термін «комунікація» з'явився на початку ХХ ст. Під комунікацією розуміється механізм, за допомогою якого стає можливим існування і розвиток людських стосунків – всі символи розуму разом зі способами їх передачі в просторі та збереження в часі. Вона включає в себе міміку, спілкування, жести, тон голосу, слова, писемність, друк, залізниця, телеграф, телефон і найостанніші досягнення по завоюванню простору і часу. Чіткої межі між засобами комунікації та іншим зовнішнім світом не існує. У найзагальнішому значенні комунікація – це зв'язок між двома об'єктами; це система, яка складається з двох елементів і лінії зв'язку між ними. Ці два об'єкти існують незалежно один від одного; зв'язок між ними є двостороннім.

Як зазначає професор В. В. Різун, – під соціальними комунікаціями необхідно розуміти таку систему суспільної взаємодії, яка включає визначені шляхи, способи, засоби, принципи встановлення і підтримання контактів на основі професійно-технологічної діяльності, що спрямована на розробку, провадження, організацію, удосконалення, модернізацію відносин у суспільстві, які складаються між різними соціальними інститутами, де, з одного боку, у ролі ініціаторів спілкування найчастіше виступають

соціальнокомунікаційні інститути, служби, а з іншого – організовані спільноти (соціум, соціальні групи) як повноправні учасники соціальної взаємодії. Ці комунікації є соціально маркованими, бо передбачають взаємодію з соціально визначеними групами людей. Вони утворюються за законами спілкування, але, як і будь-які технологічні речі, передбачають використання наукових знань про спілкування та про все, що використовується для організації суспільнокомунікаційної справи [3].

Таким чином, соціальна комунікація є процесом передачі інформації між суб'єктами соціальної сфери суспільства. Структура інформаційної комунікації передбачає наявність як мінімум трьох учасників: передавач – повідомлення – приймач. З огляду на зазначене можемо констатувати, що комунікація є різновидом взаємодії між певними суб'єктами (передавач, приймач) за посередництвом певного об'єкта (повідомлення). Суб'єктом соціальної комунікації є особистість, навіть якщо вона спілкується сама з собою. Об'єкт комунікації (повідомлення) можна уявити як матеріальний об'єкт (поштовий або електронний лист, книга, голосове повідомлення), але він повинен мати й нематеріальний (ідеальний) зміст, що забезпечує вплив на реципієнта (приймача повідомлення) [4, с. 11].

Щодо терміна «соціальна комунікація», то цілком припустимі, пише В. В. Різун, два значення:

- 1) соціальна комунікація як різновид соціальних комунікацій;
- 2) соціальна комунікація (частіше у цьому значенні – суспільна) як різновид публічного спілкування, що є окремим видом суспільно-культурної діяльності і лежить в основі соціальних комунікацій» [4, с. 7].

Словосполучення – соціальна комунікація зазвичай пояснюють трояко:

- як передача інформації, ідей, емоцій у вигляді знаків, символів;
- як процес, що пов'язує частини соціальної системи одна з одною;
- як механізм, що дозволяє визначати поведінку іншої людини [5].

Можна виділити кілька основних підходів до розуміння сутності соціальної комунікації як публічного спілкування в сучасній науці. Комунікація розглядається як:

- механізм, завдяки якому забезпечується існування та розвиток людських відносин, який включає в себе всі розумові символи, засоби їх передачі у просторі та збереження у часі (Чарльз Кулі);

- обмін інформацією між складними динамічними системами та їх частинами, які здатні приймати інформацію, накопичувати її та перетворювати (Аркадій Урсул);
- інформаційний зв'язок суб'єкта з тим чи іншим об'єктом (Мойсей Каган);
- спосіб діяльності, який полегшує взаємне пристосування людей (Тамотсу Шибутані);
- акт відправлення інформації від мозку однієї людини до мозку іншої (Пол Сміт, Кріс Беррі, Алан Пулфорд);
- специфічний обмін інформацією, процес передачі емоційного та інтелектуального змісту (Андрій Зверінцев, Альвіна Панфілова) [2, с. 26].

Виділяються три основні функції соціальної комунікації як виду публічного спілкування:

1. Інформаційна функція означає, що завдяки соціальній комунікації в суспільстві передається інформація про предмети, їх властивості, явища, дії та процеси.
2. Експресивна функція визначає здатність соціальної комунікації передавати оціночну інформацію про предмети або явища.
3. Прагматична функція означає, що соціальна комунікація є засобом, який спонукає людину до певної дії та реакції [2, с. 24].

В. Бебик виокремлює такі основні принципи соціальної комунікації:

- пріоритетність ознак і цінностей культури (ієрархія);
- рівні права всіх громадян на отримання інформації (демократія);
- наближеність до загальнолюдської культури, культури відповідної нації, етносу, конфесії, класу тощо (ідентичність);
- урахування глобальних та національних морально-етичних норм (мораль) [1].

Виділяють такі основні ознаки за якими ідентифікують соціальні комунікації:

1) інституалізованість – соціальна комунікація є певним чином організаційно оформленою формою людського спілкування, що здійснюється шляхом розповсюдження соціальної інформації за допомогою різних способів її фіксації та технічних засобів;

2) особистісність і суспільність – комунікація є найважливішим способом соціалізації особистості, передачі знань, умінь, навичок, потрібних

людині у процесі її суспільної діяльності, а суспільство, в свою чергу, не зможе розвиватися без комунікативної участі в його життєдіяльності окремих особистостей, які вступають у спілкування; соціальна комунікація здатна поєднати окремі особистості в єдину суспільну систему;

3) нормативність – соціальна комунікація характеризується нормуванням як інформаційних впливів, політичних форм спілкування, етикетних відносин, так і нормуванням професійного мовлення, невербальних засобів спілкування (жестів, міміки), що сприяє зменшенню конфліктності спілкування;

4) стандартизація – стосується способу життя, способу мислення, відносин етикету сучасної людини в суспільстві.

5) стратегічність – комунікація спрямована в певне русло за для досягнення тієї чи іншої мети та передбачає продукування ідей, відомостей, поглядів [6].

Список використаних джерел:

1. Войтович Н. О. Сучасна інформаційна війна: Росія проти України. Обрії друкарства. 2014. № 1. С. 69-78. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/obdr_2014_1_9
2. Почепцов Г. Г. Соціальні комунікації і нові комунікативні технології / Г. Г. Почепцов // Комунікація. 2010. № 1. С. 19–26.
3. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Навч. посіб. 2-ге вид., доповн. Київ: Київський університет, 2001. 308 с.
4. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій / В. В. Різун // Світ соціальних комунікацій. 2011. Т. 1. С. 7-11.
5. Специфіка впливу соціальної комунікації в мережі інтернет на людину. 2013 URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/20740/1/35-84-85.pdf>.
6. Соціально-комунікаційна діяльність як історико суспільна практика. Монографія. 2015. URL: <http://internal.khntusg.com.ua/fulltext/PAZK/UCHEBNIKI/879.pdf>.

СОЦІАЛЬНА МЕРЕЖА «ФЕЙСБУК» ЯК ПРОСТІР ДЛЯ ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Трофімук-Кирилова Тетяна Михайлівна

*кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри музеєзнавства,
пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності,
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

В умовах проведення реформи децентралізації, яка триває в Україні з 2014 р. і метою якої є формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та територіальних громад, органи місцевого самоврядування несуть відповідальність перед жителями громади за ефективність своєї роботи, а перед державою – за законність дій [1]. Таким чином об'єднані територіальні громади України є суб'єктами публічної влади, які мають презентувати свою діяльність та формувати, підтримувати і просувати власний імідж. Для цього вони використовують різноманітні комунікаційні інструменти, серед яких вагоме місце на сьогодні належить соціальним мережам. Найчастіше це фейсбук (публікація текстової інформації, фото й відео, проведення онлайн-трансляцій), інстаграм (створення та обмін фото і відео контентом), твіттер (публікація коротких повідомлень) та ютуб (завантаження та обмін відео, його коментування).

Однією із найпопулярніших у світі соціальних мереж є «Фейсбук», який для багатьох став найзручнішим способом спілкування, головним джерелом інформації та новин. Саме його часто обирають працівники апарату управління, фахівці чи ініціативні мешканці ОТГ для створення сторінки/групи (публічної чи закритої) для громади у соціальних мережах з метою: поширення інформації, новин та оголошень; онлайн-комунікації та взаємодії із своїми жителями, внутрішніми та іноземними туристами, бізнес-партнерами, інвесторами тощо; побудови позитивного іміджу і самопрезентації громади; залучення громадськості до процесів розробки, прийняття та реалізації рішень, наприклад шляхом обговорення, голосування, опитування тощо.

Аналіз контенту на сторінках/у групах окремих ОТГ Волинської області показав, що більшість громад оформили окремі профілі в мережі «Фейсбук» у період з 2017 по 2021 рр. У більшості випадків було створено фейсбук-сторінки, а не групи, адже за функціональними можливостями вони більше підходять для налагодження ділового контакту з такою цільовою аудиторією як жителі ОТГ, громадськість, партнери, інвестори і т. д. Такий профіль у фейсбуку немає ніяких обмежень щодо кількості учасників, до того ж окрім інформаційних повідомлень, новин, опису подій він дозволяє комерціалізувати і проводити промоцію дописів, а також отримувати різні статистичні дані щодо сторінки і т. д. Основним наповненням фейсбук-сторінок / груп ОТГ є: інформація про громаду, її діяльність, послуги та сервіси, напрацювання й успіхи, культурні події та заходи на її території й у інших громадах; звернення мешканців до керівника чи працівників апарату ОТГ; опитування жителів щодо формування колективної позиції із вирішення окремих питань забезпечення життєдіяльності громади та прийняття управлінських рішень; різноманітні оголошення й репости; привітання тощо.

Із повномасштабним вторгненням російської армії на українські землі 24 лютого 2022 р. інформаційний контент сторінок і груп територіальних громад у соціальній мережі «Фейсбук» дещо змінився. У мешканців України значно зросла потреба у оперативних джерелах своєчасної і достовірної інформації різноманітного характеру від державних органів влади та органів місцевого самоврядування. Тому на сторінках та у групах територіальних громад Волині в фейсбуку серед згаданих вище видів наповнення з'явилися нові відомості, зумовлені війною. В основному це інформація про: 1) безпеку, потенційні загрози, громадський порядок, поведження у надзвичайних ситуаціях та проведення відповідного навчання серед мешканців громади; 2) порядок надання працівниками апарату управління і фахівцями громади адміністративних, комунальних, консультативних та інших послуг; 3) волонтерську діяльність і гуманітарні ініціатив громади, зокрема надання допомоги Збройним силам України (ЗСУ) і внутрішньо переміщеним особам; 4) організацію та результати проведення різноманітних благодійних заходів для збору коштів на підтримку ЗСУ; 5) вшанування пам'яті загиблих захисників України та усіх, хто загинув внаслідок російської збройної агресії, висловлення співчуття рідним загиблих; 6) допомогу внутрішньо переміщеним особам, їх проблеми та потреби, оголошення про організацію різноманітних зустрічей, тренінгів, семінарів тощо

з метою формування ідей заходів для соціалізації та інтеграції таких людей у громади тимчасового перебування; 7) знаходження і розподіл міжнародної гуманітарної допомоги тощо. Варто зауважити, що в умовах воєнного стану, в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності і громадського порядку органи державної влади та органи місцевого самоврядування не можуть взагалі надавати або ж своєчасно публікувати окрему публічну інформацію, особливо відомості військового характеру. Тому на фейсбук-сторінках і у групах територіальних громад Волинської області відомості про події на лінії фронту, військові бої і т.п. майже відсутні або ж поширені з офіційних інформаційних ресурсів органів влади чи ЗСУ.

Отже, соціальна мережа «Фейсбук» є зручним інструментом для ділової комунікації апарату управління, фахівців та жителів об'єднаної територіальної громади. В умовах війни це важливе джерело для поширення інформації про заходи безпеки, організації різнопланової допомоги та консолідації суспільства.

Список використаних джерел:

1. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#Text>

ВИЗНАЧЕННЯ МАСОВОЇ ЧАСТКИ САХАРОЗИ У ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБАХ

Муквич Владислава Юріївна

студентка, Сумський державний університет, м. Суми

Пономарьова Людмила Миколаївна

кандидат хімічних наук, доцент кафедри теоретичної та прикладної хімії, Сумський державний університет, м. Суми

ORCID ID 0000-0002-1637-3229

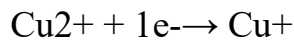
Іванова Оксана Іванівна

вчитель Харківської гімназії № 86, м. Харків

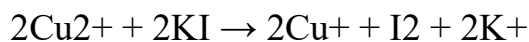
До органічних поживних речовин належать жири, білки, вуглеводи та вітаміни. Вуглеводи – основне джерело енергії і необхідні для підтримки життєдіяльності організму. Вони займають перше місце у раціоні харчування людини по масі та калорійності. Рекомендоване споживання становить 250-350 г на добу. Одним із основних джерел вуглеводів в раціоні людини є вживання хлібобулочної продукції. Мета даної роботи – встановити вміст сахарози в хлібобулочних виробах різного виду.

Сахароза – дисахарид, що складається із залишків глюкози і фруктози. У результаті утворення сахарози вільні функціональні групи фруктози і глюкози зв'язуються, тому дисахарид не містить вільної альдегідної групи. У промисловості може використовуватися як і сахароза, так і продукт її гідролізу – інвертний цукор, а також цукрозамінювачі. Перевагою використання сахарози є її вартість. Перевага використання інвертного цукру та цукрозамінників полягає в збільшенні терміну придатності виробів та зменшенні витрат цукру. Однак, відмінності у властивостях і якостях таких речовин, як цукор і замінники цукру дозволяють надати покупцеві вибір хлібобулочних виробів, які відповідали б його потребам: зі зниженою калорійністю, що підходять для дієтичного харчування [1].

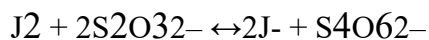
Для визначення вмісту сахарози у хлібобулочних виробках ми використали метод Шорля або прискорений йодометричний метод. Принцип полягає в послідовному відновленні двовалентного Купруму відновними цукрами за схемою [2]:

Потім залишки двовалентного Купруму обробляють розчином KI

Молекулярний йод титрують тіосульфатом

Кількість двовалентного Купруму, відновлений цукром, визначають різницею кількості тіосульфату, витраченого на титрування контрольного і досліджуваного розчинів. За різницею двох об'ємів знаходять еквівалентну кількість цукру в досліджуваному зразку.

Робоча формула:

$$X = \frac{a \cdot V_k \cdot 100 \cdot 100}{m \cdot V_R \cdot 50 \cdot 100} \cdot \left(\frac{100}{100 - W} \right),$$

де a – кількість сахарози в об'ємі витяжки, мг; V_k – об'єм мірної колби, см³; m – маса наважки, г; V_R – об'єм гідролізату, см³; 50 – об'єм витяжки, взятий для гідролізу сахарози, см³; 100 – об'єм мірної колби, взятої для гідролізу сахарози, см³; 1000 – переведення міліграм у грами; W – масова частка вологи в досліджуваному продукті, %.

Під час експерименту було досліджено 5 зразків хлібобулочних виробів, придбаних у торгівельній мережі м. Суми. Отримані результати: Хліб «Пшенично-висівковий» 6,275 %; Хліб «Гірчичний» 6,864 %; Хліб «Прибалтійський» 7,652 %; Лаваш «Вірменський» 3,157 %; Хліб «Гостовий солодовий» 5,967 %. Отже, найбільший вміст сахарози зафіксовано для хліба із суміші житнього та пшеничного борошна «Прибалтійський» (ТМ Сумська

паляниця), а найменший – для виробу лаваш «Вірменський» (ТМ Київхліб). Отримані результати будуть корисні для планування свого щоденного раціону.

Список використаних джерел:

1. Використання заміників цукру у виробництві хлібобулочних виробів // Інтернет-ресурс <https://pk.harchovyk.com/vykorystannya-zaminnykiv-cukru-u-vyrobnyctvi-hlibobulochnyh-vyrobiv/>
2. Химические методы определения сахаров // Інтернет-ресурс https://studbooks.net/2279796/matematika_himiya_fizika/himicheskie_metody_opredeleniya_saharov

CHARACTERISTICS OF FILLERS FOR MANUFACTURING POLYMER COMPOSITES / ОСОБЛИВОСТІ НАПОВНЮВАЧІВ ДЛЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ПОЛІМЕРНИХ КОМПОЗИТІВ

Melnyk L.I./Мельник Л.І.

PhD, Associate Professor, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute" Національний технічний університет України "КПІ імені Ігоря Сікорського"
ORCID ID 0000-0001-5139-3105

Chernyak L.P./Черняк Л.П.

Dr. Professor/доктор технічних наук, професор National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute" Національний технічний університет України "КПІ імені Ігоря Сікорського"
ORCID ID 0000-0001-8479-0545

Анотація. Наведено результати дослідження двох різновидів вулканічних порід – граніту Омелянівського родовища та андезиту Хустського родовища як потенційної сировини для виготовлення полімерних композитів. Показано особливості хімічного, фазового складу, властивості поверхні та ліофільності досліджених матеріалів як факторів ефективності їх застосування як наповнювачів. При цьому зроблено висновок про відносні переваги природного цеоліту за розвитком питомої поверхні та ступенем ліофільності.

Ключові слова: композит полімерний, наповнювач, граніт, андезит, склад, поверхня, властивості.

Вступ

Технологія виробництва полімерних композиційних матеріалів базується на комплексному використанні мінеральної сировини як наповнювачів та сополімерів як зв'язуючих [1]. Вибір та кількісне співвідношення цих компонентів при однаковому способі виробництва

визначають характеристики структури та властивостей композитів [2-5]. Одним із перспективних джерел природної сировини як наповнювачів є породи вулканічного походження [6-9], серед яких суттєве місце за розповсюдженням і запасам родовищ в світі та Україні займають перліт і цеоліт [10-12].

Ефективність практичного застосування цих порід як наповнювачів полімерних композитів потребує дослідження та врахування особливостей їх складу, структури та властивостей поверхні як факторів фізико-хімічної взаємодії з сополімерами, в напрямку чого виконана подана робота.

Основна частина

Застосування сучасних інструментальних методів фізико-хімічного аналізу дозволило виявити певні особливості складу, структури та властивостей поверхні досліджуваних вулканічних порід.

Аналіз хімічного складу показує, що андезит відрізняється від граніту більшим вмістом оксиду алюмінію при кількісному співвідношенні SiO_2 : Al_2O_3 – 3,5 проти 5,8, більшою кількістю оксидів заліза та кальцію, меншим вмістом K_2O та загалом лужних оксидів типу R_2O – 4,5 проти 7,9 мас.% (табл. 1).

Таблиця 1 – Хімічний склад сировини

Назва проби	Вміст оксидів, мас. %								
	SiO_2	Al_2O_3	Fe_2O_3	TiO_2	CaO	MgO	Na_2O	K_2O	в.п.п
граніт	69,25	11,97	2,15	–	3,51	1,76	2,65	5,21	3,00
андезит	59,70	16,97	8,42	0,72	5,76	1,21	2,68	1,82	1,11

Рентгенофазовий аналіз порошкових препаратів досліджуваної сировини, проведений з застосуванням дифрактометру ДРОН – 3М, дозволив вивити особливості мінералогічного складу проб.

Результати рентгенофазового аналізу дозволили виявити особливості мінералогічного складу та структури досліджуваних природних матеріалів (рис. 1, 2).

Очевидно, що структурні особливості наповнювачів визначаються відмінностями у ступеню розвитку склофази, кристалічних фаз та їх кількісних співвідношеннях. Проби граніту та андезиту характеризуються переважним розвитком кристалічних фаз. Проте їх склад значно відрізняється:

у випадку Омелянівського граніту має місце система польові шпати – кварц з домішками біотиту, у випадку Хустського андезиту – система олигоклаз (андезин) – авгіт – магнетит с домішками рогової обманки та біотиту.

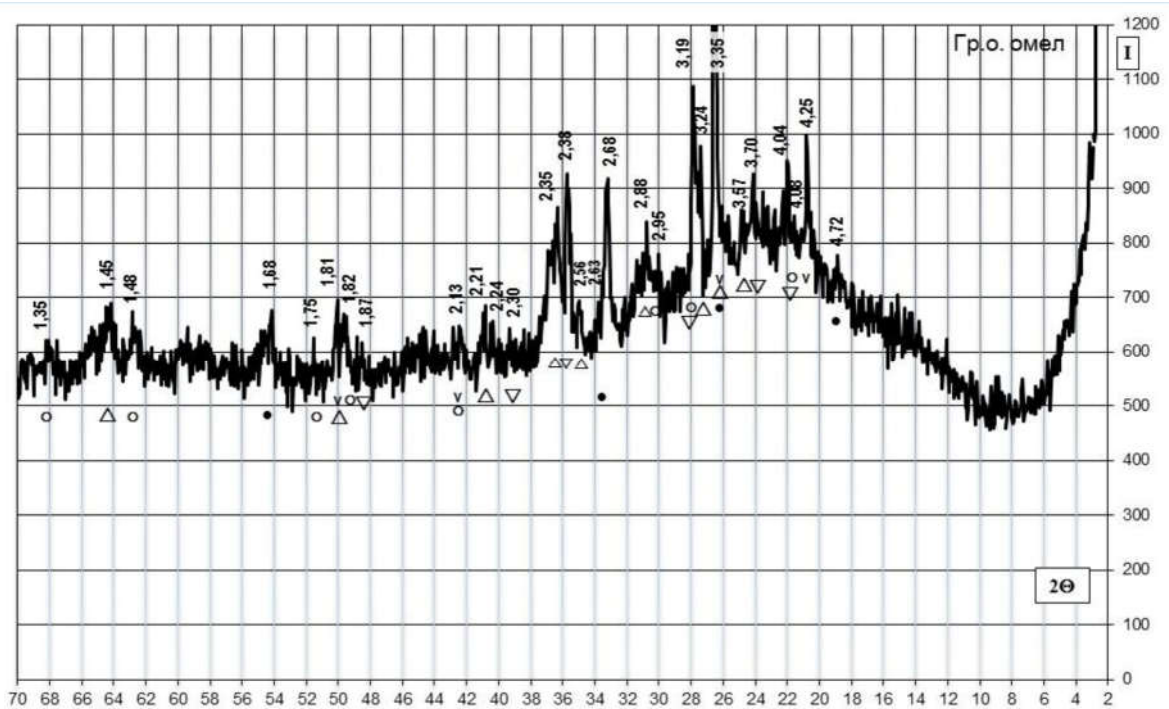

Рис. 1. Дифрактограма гранітного відсіву: ▽ кварц, Δ □ мікроклин, ○ анортит, ▽ олигоклаз, • біотит

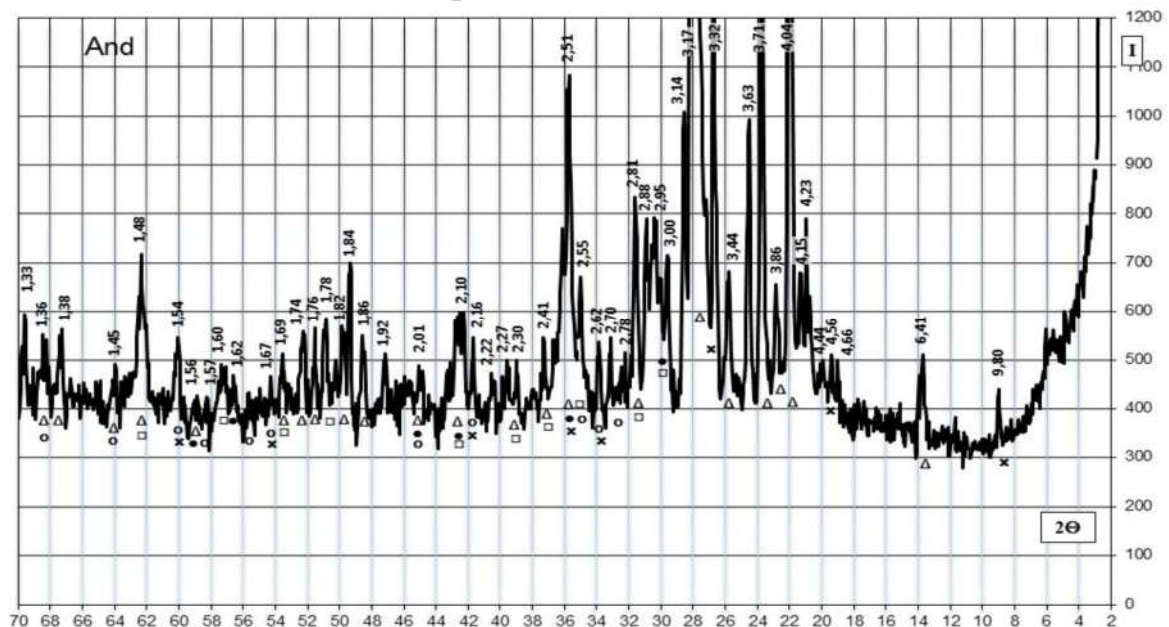

Рис. 2. Дифрактограма андезиту: □Δ олигоклаз-андезин, • авгіт, □ магнетит, ○ рогова обманка, x біотит

Очевидно також, що проба граніту відрізняється більшим розвитком склофази (за площею дифузного гало).

Із врахуванням особливостей використання матеріалів для виготовлення полімерних композитів у дослідженнях були використані методи оцінки енергетичного стану поверхні частинок по змочуванню при натіканні [13-14]. Характерною особливістю вказаного методу є можливість оцінити одночасно ступінь змочування частинок полярними і неполярними розчинниками (відповідно вода і ксилол) та ступінь дисперсності досліджуваного матеріалу (коефіцієнт фільтрації і питома ефективна поверхня).

Визначено (табл. 2), що проба граніту значно поступається андезиту за показниками змочування водою – 0,41 проти 0,69.

Неполярними рідинами (ксилोल) обидві проби змочуються суттєво гірше, ніж водою. При цьому обидві проби мають однакові показники.

Таблиця 2 - Властивості поверхні досліджуваних матеріалів

Матеріал	Змочування при натіканні		Питома ефективна поверхня, м ² /г		Умовний tgδ
	Коефіцієнт фільтрації, К·10 ⁻⁶ см ³ ·с/г		вода	ксилол	
Граніт	<u>0,41</u> 4,73	<u>0,36</u> 1,18	2,6	1,1	0.013
Андезит	<u>0,69</u> 1,35	<u>0,35</u> 0,63	10,1	5,0	0,027

Оцінити вплив структурних особливостей матеріалів можливо з урахуванням такого показника як коефіцієнт фільтрації. Встановлено, що показники останнього щодо проби граніту суттєво більші як по воді – 4,73·10⁻⁶ проти 1,35 ·10⁻⁶ , так і по ксилолу – 1,18·10⁻⁶ проти 0,63 · 10⁻⁶ см³·с/г.

Ефективна питома поверхня досліджуваних матеріалів є показником, який однозначно дозволяє оцінити внесок як фактора змочування матеріалів так і їх структури. За отриманими експериментальними даними проба граніту значно поступається андезиту за показниками ефективної питомої поверхні по воді – 2,6 проти 10,1 м²/г та по ксилолу – 1,1 проти 5,0 м²/г.

Вказані особливості властивостей поверхні частинок досліджуваних матеріалів корелюються з результатами ІЧ-спектроскопічного аналізу (рис. 3).

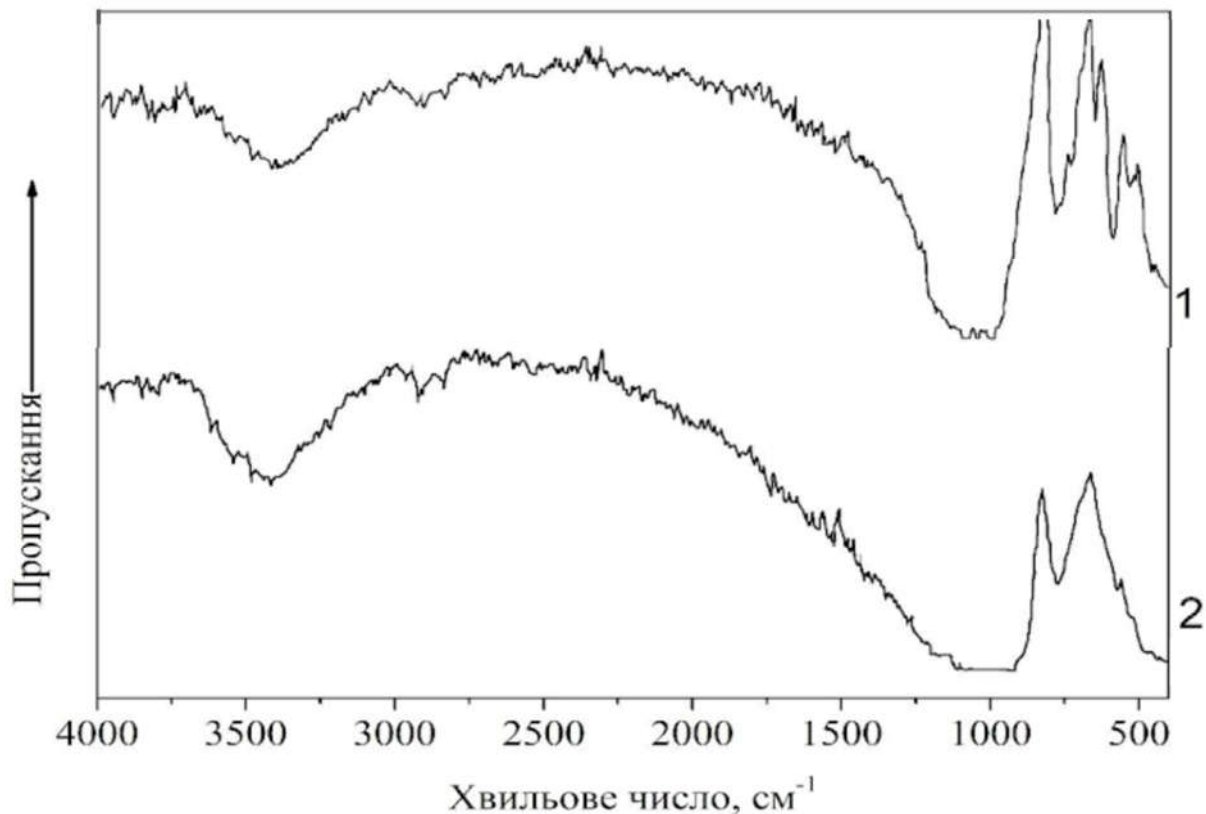

Рис 3. ІЧ спектри проб матеріалів: 1 – граніт; 2 – андезит

Висновки

1. Врахування особливостей складу та властивостей поверхні вихідних компонентів важливо для оптимізації структури та властивостей полімерних композиційних матеріалів.

2. Отримані результати досліджень вказують на перспективність використання як наповнювачів порід вулканічного походження, зокрема граніту та андезиту. При цьому андезит має перевагу за розвитком питомої поверхні та ступенем ліофільності, що обумовлюють інтенсивність взаємодії та міцність контактів частинок наповнювача з сополімером.

Список використаних джерел:

1. Адаменко Н. А. Конструкционные полимерные композиты [Текст] / Н. А. Адаменко, А. В. Фетисов, Г. В. Агафонова – Волгоград: ВолГТУ, 2010. – 100 с.
2. Thejas Urs G. Emergent Research on Polymeric and Composite Materials [Text] / Urs G. Thejas, R. Somashekar // IGI Global, 2017. – 341 p.

3. Melnyk L. Research of electrical properties of epoxy composite with carbon fillers [Text] / L. Melnyk // Technology audit and production reserves, 2017. – V. 3. (1/35) – pp 1539-1641.
4. Sokolov I. I. Effect of the Chemical Nature of Fabric Mineral Fillers on the Properties of Polymer Composite Materials [Text] / I. I. Sokolov, I. V. Troshkin // Glass and Ceramics. – 2016. – V. 73. – Is. 5-6. – pp 231-233.
5. Rothon R. N. Particulate fillers for polymers [Text] / R. N. Rothon // Rapra Rev. Rep. – 2001. – pp. 12:16-17.
6. C. Dayton. Volcanic Rocks (Rocks and Minerals) - PowerKids Press, 2007. – 24 p.
7. Aaron K. Waswa, Daniel MOGAKA Nyaberi. Evaluation of volcanic rocks of Nairobi area for use as raw materials in the construction and cement industry // Conference: Geological Society of Kenya, 2009.
8. Dhand, V.; Mittal, G.; Rhee, K.Y.; Park, S.-J.; Hui, D. A short review on basalt fiber reinforced polymer composites. Compos. Part B Eng. 2015, 73, 166-180.
9. Prospects for using broken stone quarries waste / V. O. Shlapak, I. V. Klimenko, I. V. Davydova, O. S. Tarasyuk // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Технічні науки. – 2018. – № 1. – С. 303-308.
10. Використання відсівів гранітного щебеню для виробництва товарного бетону / О. І. Іваненко, К. О. Кравченко, М. М. Вірник, А. І. Титюк // Восточно-Европейский журнал передовых технологий. – 2012. – Т. 2, № 12 (56). – с. 16-18.
11. U. Soydal, S. Kocaman, M. E. Marti, G. Ahmetli. Study on the reuse of marble and andesite wastes in epoxy-based composites // Polymer Composites, 2017. – Vol. 39. – Is. 9. – pp. 3081-3091.
12. T. Lenggono, D.P.E. Putra, A. Setianto. The Quality and Distribution of Andesite Rock for Construction Materials in Kokap and Temon District, Kulon Progo Regency, Yogyakarta-Indonesia // Journal of Applied Geology, vol. 3(2), 2018, pp. 73-82.
13. Пащенко А. А., Крупа А. А., Свицерский В. А. К вопросу определения гидрофобности пористых дисперсных материалов // Докл. АН УССР. – Сер. Б. – 1974. – №10. – С. 913-916.
14. Myronyuk, O., Baklan, D., Nudchenko, L. Evaluation of the Surface Energy of Dispersed Aluminium Oxide Using Owens-Wendt Theory. Technology Audit and Production Reserves, 2020, 2 (1 (52)), 25-27.

***Abstract.** The results of the study of five types of volcanic rocks of Ukrainian deposits – Omelyaniiv granite and Transcarpathian andesite as potential raw materials for the manufacture of polymer composites – are given. Modern instrumental methods of physical and chemical analysis are applied. Features of the chemical composition – in terms of the content of oxides, phase composition – in terms of the development of crystalline phases and the glass phase, surface properties and lyophilicity of the studied materials as factors of the effectiveness of their use as fillers are shown. The research results indicate the promising use of rocks of volcanic origin, in particular granite and andesite, as fillers. It was concluded that andesite has an advantage over perlite in the development of specific surface area and the degree of lyophilicity, which determine the intensity of interaction and the strength of contacts of filler particles with the copolymer during the production of a composite material.*

***Key words:** polymer composite, filler, perlite, zeolite, composition, surface, properties.*

МОДЕЛЮВАННЯ ЗАБРУДНЕННЯ АКВАТОРІЇ РІЧКИ ДНІПРО ПРИ АВАРІЇ НА АМІАКОПРОВОДІ

Амеліна Лариса Володимирівна

аспірантка, Український державний університет науки і технологій

ORCID ID 0000-0002-8525-7096

У доповіді розглядається моделювання розповсюдження забруднення в акваторії річки при аварії на відкритій ділянці магістрального аміакопроводу «Тольятті – Одеса» (на висячому мосту біля селища Вовніги).

Розглядається сценарій аварійного забруднення акваторії р. Дніпро, коли частина труби аміакопроводу падає з мосту у річку. Це може бути при «гільйотинному» пошкодженні труби аміакопроводу внаслідок, наприклад, вибуху на мості. Що, у наш, на превеликий жаль, воєнний час, дуже актуально. При такому сценарії надзвичайної ситуації в акваторії створюється «точкове» джерело забруднення. Аміак, що потрапляє в акваторію на певну глибину, починає рухатися в акваторії внаслідок течії в річці, а далі, з часом шлейф забруднювача надходить до вільної поверхні та формує пляму на вільній поверхні та «вихід» аміаку з плями в атмосферне повітря.

Комп'ютерне моделювання реалізується за допомогою розробленого коду «DNIPRO». Мова програмування – FORTRAN. Структура коду:

1. Підпрограма типу SUBROUTINE «DN1» – 3D розрахунок процесу поширення аміаку в р. Дніпро.

2. Підпрограма типу SUBROUTINE «DN2» – 3D розрахунок процесу поширення аміаку від вільної поверхні річки в атмосферному повітрі.

3. Підпрограма типу SUBROUTINE «DN3» – реалізація граничних умов.

4. Підпрограма типу SUBROUTINE «DN4» – розрахунок інтенсивності емісії.

5. Підпрограма типу SUBROUTINE «DN5» – друк результатів прогнозування.

Комп'ютерна програма, що реалізує вирішення даної задачі використовує додатково код «VOV3D.exe» для розрахунку нестационарного процесу витоку аміаку.

Нижче показані результати прогнозування, які одержані за допомогою розробленого комп'ютерного коду. На рисунках наведена зона забруднення акваторії для різних моментів часу. Ізолінії концентрації аміаку (кг/м³), для кращого сприйняття наведені в перерізі XOY, тобто, в горизонтальній площині. Відзначимо, що значенню $z = 0$ – відповідає дно річки. Розміри ділянки, що на рисунках: 350 м×250 м.

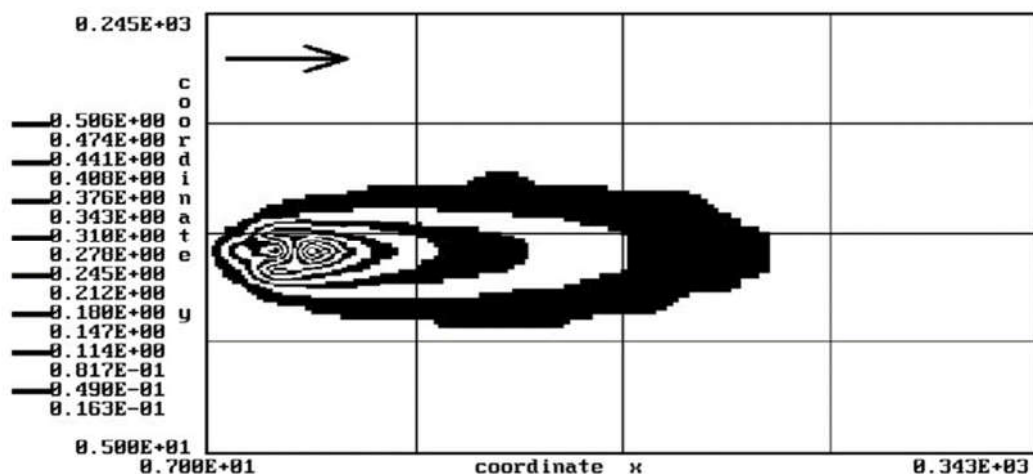

Рисунок 1 – Зона забруднення акваторії на глибині 28 м, $t = 69$ с

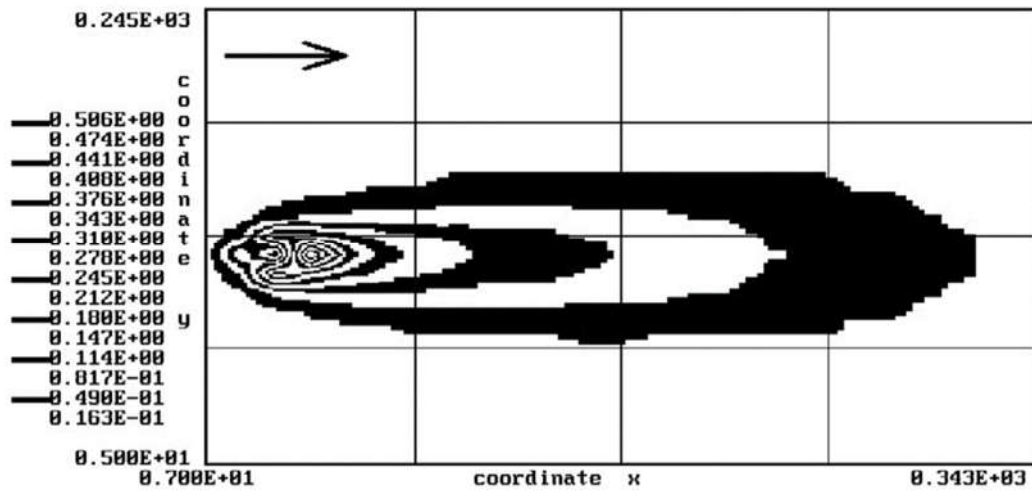

Рисунок 2 – Зона забруднення акваторії на глибині 28 м, $t = 99$ с

На даних малюнках представлені ізолінії концентрації аміаку в річці для різних моментів часу. Це дозволяє виявити динаміку формування зони забруднення в акваторії в перші секунди після аварії на аміакопроводі.

Науковий керівник: Біляєв Микола Миколайович, професор, доктор технічних наук, Український державний університет науки і технологій

Підписано до друку 01.08.2022
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 70 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

